

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки

«Допущено до захисту»

В.о. завідувача кафедри

_____ Лаврентьева О. О.
(підпис) (прізвище, ініціали)

Реєстраційний № _____

«__» _____ 2024 р.

«__» _____ 2024 р.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГА
ЗАСОБОМ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО
НАВЧАННЯ

Магістерська робота

студента групи: ОПНм-23

ступінь вищої освіти: «магістр»

спеціальності: «011 Освітні, педагогічні науки»

Устинова Сергія Ігоровича

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Потапенко О. Б.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, *Устинов Сергій Ігорович*, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГА	9
1.1. Визначення в науковій літературі досліджуваних у магістерській роботі понять.....	9
1.2. Технологія проблемного навчання як засіб формування професійних компетентностей педагога.....	14
1.3. Педагогічні умови ефективного використання технології проблемного навчання.....	20
Висновки до першого розділу	38
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГА	40
2.1. Особливості впровадження технології проблемного навчання в навчальний процес закладу фахової передвищої освіти.....	40
2.2. Приклади використання технології проблемного навчання під час проведення навчальних занять з історії України	45
2.3. Підготовка майбутніх педагогів до практичного використання технології проблемного навчання в умовах педагогічного закладу вищої освіти.....	53
Висновки до другого розділу	58
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	68

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

МОН України – Міністерство освіти і науки України

НУШ – Нова українська школа

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ЗФПО – заклад фахової передвищої освіти

ВСТУП

В останні роки перед українцями постали складні проблеми, пов'язані з адекватним сприйняттям труднощів пандемії та воєнного стану, переходом на дистанційну освіту, загострення стресових станів. Таке ускладнення сучасного життя вимагає від кожної людини не тільки сформованої системи знань, наявності практичних умінь і навичок, але й гнучкого мислення, креативних якостей особистості, творчого підходу до розв'язання професійних і життєвих проблем. Мова йдеться про формування особистісних компетентностей, здатних успішно вирішувати завдання самореалізації в соціумі.

Модернізація сучасної шкільної освіти шляхом реалізації Концепції Нової української школи як раз і передбачає впровадження саме компетентнісного підходу в освіті. Сучасні підходи до реформування української системи шкільної освіти мають на меті вдосконалення її змісту і впровадження нових педагогічних технологій. Головна увага приділяється формуванню та розвитку творчих здібностей учнів, які дозволяють ефективно вирішувати завдання дорослого життя й відповідати соціальним запитам і викликам нашого часу.

Аналіз досвіду використання сучасних педагогічних технологій доводить значну перевагу та виключну ефективність технології проблемного навчання. Використання проблемного навчання під час навчального процесу сприяє розвитку мислення, активізує пізнавальні активність учнів, підвищує якість засвоєння знань. Необхідно визнати, що розвиток творчих здібностей учнів неможливий без використання елементів проблемного навчання, бо креативні здібності людини реалізуються тільки через проблемну діяльність.

Підготовка вчителя, здатного ефективно впроваджувати і використовувати педагогічну технологію проблемного навчання є дуже актуальною для педагогічних закладів вищої освіти.

У науково-педагогічній літературі проблематику компетентнісного підходу в освіті розглянуто в працях Н. Дерстуганової [12], Н. Мирончук, Н. Ніколенка, Н. Нічуговської, О. Пометун [34], А. Ручки [36], В. Саюк.

Науково-методологічні аспекти впровадження педагогічної технології проблемного навчання детально досліджено в наукових розвідках О. Аніщенко [3], Н. Ігнатенка [18], В. Павленко [30], Л. Ребухи [35], Н. Яковця [3].

Підготовку майбутніх учителів до ефективного використання проблемного навчання вивчали Л. Лебедик [23], Т. Скорик, В. Стрельніков [43].

Актуальність даної проблематики зумовила вибір теми кваліфікаційної роботи «Формування професійних компетентностей педагога засобом використання технології проблемного навчання».

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення особливостей формування професійних компетентностей педагога засобом використання технології проблемного навчання.

Мета кваліфікаційної роботи зумовила постановку таких її **завдань**:

1. З'ясувати сутність досліджуваних у кваліфікаційній роботі понять.
2. Розглянути технологію проблемного навчання як засіб формування професійних компетентностей педагога.
3. Схарактеризувати педагогічні умови ефективного використання технології проблемного навчання.
4. Проаналізувати особливості впровадження технології проблемного навчання в навчальний процес закладу фахової передвищої освіти.
5. Навести приклади використання технології проблемного навчання під час проведення навчальних занять з історії України.
6. Розглянути підготовку майбутніх педагогів до практичного використання технології проблемного навчання в умовах педагогічного закладу вищої освіти.

Об’єкт дослідження – компетентнісний підхід у професійній підготовці фахівців в галузі освіти.

Предмет дослідження – особливості використання педагогічної технології проблемного навчання у формуванні професійних компетентностей педагогів.

Для розв’язання поставлених завдань ми використовували такі **методи дослідження**:

- **загальнонаукові методи** (*аналіз, синтез, систематизація, узагальнення*) дозволили системно опрацювати матеріали дослідження і сформулювати його висновки;
- **конкретно-наукові методи**: *метод теоретичного аналізу* науково-педагогічних джерел і навчально-методичної літератури дозволив розкрити можливості формування професійних компетентностей педагога засобом використання технології проблемного навчання; *метод порівняльного аналізу* сприяв уточненню поняттєво-термінологічного апарату дослідження; *проблемно-пошуковий метод* виявив особливості ефективного використання технології проблемного навчання; *емпіричні методи* дозволили оцінити рівень підготовки педагогів до практичного використання технології проблемного навчання в умовах педагогічного закладу вищої освіти.

Практична значущість магістерської роботи полягає в можливості використання фактологічного матеріалу роботи, узагальнених висновків у викладанні навчальних дисциплін «Педагогіка», «Методика виховної роботи», «Історія України», при написанні курсових, кваліфікаційних і магістерських робіт.

Джерельну базу дослідження становлять: нормативно-правові акти, що визначають процес підготовки фахівців в галузі освіти; науково-педагогічні і навчально-методичні видання, які містять публікації, які висвітлюють проблему дослідження.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на науково-практичних конференціях і семінарах.

Публікації. За матеріалами дослідження було опубліковано статтю на тему «Зображення козацької зброї у сучасній міській символіці Дніпропетровщини» у збірнику «Проблеми та перспективи сучасної науки та освіти».

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 71 сторінка, із них 67 сторінок основного тексту. Список використаних джерел містить 49 позицій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГА

1.1. Визначення в науковій літературі досліджуваних у магістерській роботі понять

Сучасна наукова література містить велику кількість трактувань та визначень що являє собою «компетентність», так поняття «компетентність» у «Великому тлумачному словнику української мови» визначення стисло трактується як певне накопичення знань, навичок, досвіду набутого людиною або викладачем в процесі навчання саморозвитку, практичної та професійної діяльності, це певна інформованість, обізнаність, авторитетність думки, суджень, поглядів, ідей [4, с. 560].

«Короткий тлумачний словник психолого-педагогічних термінів» дає своє визначення дефініції «компетентність» повторюючи наведене у «Великому тлумачному словнику» лише з тою відмінністю, що визначає її як спрямовану на вирішення певної проблеми [21, с. 21].

Дуже цікавим є визначення «компетентності» наведене у «Словнику новітніх освітянських термінів і понять», яке трактується як певне поєднання розуміння, знань, умінь та здатностей, але не окремо, а комбіновано в взаємозв'язку та динаміці. А головною метою навчальних програм, як раз і є розвиток компетентностей, які формується на різних етапах та в різних навчальних дисциплінах [20, с. 24].

Конкретизоване та детальне визначення поняття «компетентність» запропоновано у «Словнику-довіднику з професійної педагогіки», визначають як складну структурну сполуку, яка «кристалізується» в процесі навчання, з основним покликанням допомогти людині у вирішенні поточних проблем притаманній певній сфері діяльності з подальшим застосуванням на практиці [39, с. 85].

Визначення «компетентність» запропоноване у «Термінологічному словнику з основ педагогіки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти» відображає відмінний від інших підхід до трактування самого терміну, як до певної сукупності фахової та загальнотеоретичної підготовки, яка у майбутньому дозволить реагувати на виклики пов'язані з новим місцем роботи, чи виду діяльності, який статично може змінюватись. В певній мірі «компетентність» залежить від самого ставлення особи до виконання своїх професійних обов'язків, наявності досвіду, старанності, наявності бажання поповнювати свої знання, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення. [43, с. 75-76].

Відповідно до визначення «компетентності» наведеного у «Термінологічному словнику викладача фахового коледжу» нам пропонують посилатись на Закон України «Про вищу освіту» від редакції 2014 року, який визначає компетентність, «як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» [44, с. 42].

За тлумаченням «Словника термінів та понять сучасної освіти» компетентність – це поєднання елементів професійної діяльності та внутрішньої культури, до якої входять стаж педагогічної діяльності та досвід, який набуває особистість в певній галузі. Компетентність виступає «мобілізатором» усіх наявних професійних та особистих якостей викладача [40, с. 85].

В той же час в «Словнику термінів та понять сучасної освіти» міститься визначення «компетентності педагога» як певного набору особистісних якостей знань, умінь, навичок, які дозволяють автономно та ефективно реалізовувати основні цілі навчального процесу з поєднанням теоретичної та практичної частини навчального процесу, як запоруки до здійснення успішної педагогічної діяльності [40, с. 86].

В працях В. Цибулько, компетентність пов'язана з умінням володіти та використовувати фундаментальні знання та вміння, які дають викладачу можливість робити грамотні судження, оцінки, висновки.

Інша дослідниця М. Волік пропонує вважати «компетентність» як певне людиноцентричне поняття, яке неможливо відділити від самої людської сутності, оскільки вона наділена розумом, а отже має здатність оцінювати себе та самовдосконалюватись, і відповідно піддавати аналізу власні дії та вчинки, виконувати свої обов'язки якісно, та створювати умови для реалізації власного творчого потенціалу [7, с. 41].

Для точного визначення поняття «компетентність» як окремої виокремленої педагогічної категорії слід посылатись на позицію академіка НАПН Н. Бібік, яка вважає що поняття «компетентність» є цілісною категорією а самі знання, вміння чи наявність досвіду самі по собі не є самою компетентністю [7, с. 39].

Також своє визначення дефініції «компетентність» пропонують науковці А. Ручка та В. Танчер, коли «компетентність» може виступати характеристикою як окремих осіб, груп, категорій, так і населення певної країни в цілому [12, с.171].

У 1984 році британським психологом Дж. Равеном науковій спільноті було в перше представлене визначення «компетентність», як певного соціокультурного феномену, повністю залежного від здатності викладача проводити аналіз та здійснювати вплив на соціальні процеси.

Його колега П. Хагер в своїх дослідженнях виокремив три основні підходи, що до еволюції поняття «компетентності» протягом ХХ століття:

1. До 1970-х років «компетентність» – чітко регламентована діяльність виключно у межах певних завдань, що спрямовує на розвиток певних професійних навичок та вмінь.
2. З 1980 – 1990 рр. – «компетентність», як певна сукупність навичок набутих в процесі професійної діяльності.

3. З 1990-х рр., «компетентність» – наявність соціальних та моральних якостей, акцент не тільки на професіоналізм.

Як ми бачимо у науковій літературі та публікаціях не існує єдиної конкретної думки, що конкретно треба вважати визначенням «компетентності», тому не зайвим буде апелювати до офіційних документів яких чітко сформульоване визначення терміну «компетентність».

Це стаття 1 (п. 13) Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) дане наступне визначення дефініції: «компетентність – це здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» [14].

Аналогічне визначення досліджуваного поняття фігурує у статті 1 (п. 15) Закону України «Про освіту» (2017 р.): «компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [15].

Слід зазначити, що тлумачення терміну «компетентність» має чітко виражений імперативний характер, а саме визначення в чинних законодавчих актах нашої держави є чітким та лаконічним за своїм змістом.

Стосовно поглядів на визначення дефініції «професійна компетентність» не існує конкретного погляду на трактування цього терміну. На думку С. Іванової «професійна компетентність» – це здатність фахівця від старту своєї педагогічно – наукової діяльності на рівні визначених державою стандартів, демонстрації своїх особистих якостей, мобілізуючи всі наявні в арсеналі знання, вміння, навички [13, с 14].

Науковець І. Шмиголь вважає, що «професійна компетентність педагога» дуже багатогранний та складний комплекс, який поєднує професійні знання та важливі особистісні якості, такі як креативність,

комунікабельність, толерантність, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення.

Дослідник І Гевко у своїх висновках стосовно визначення «професійної компетентності», як інтегрованої професійної системи, яка на певному професійному рівні дозволяє виконувати завдання перебуваючи на певному освітньому рівні [13, с. 15].

Його колега В. Пелагейченко має думку, що «професійно компетентний педагог» це в першу чергу спеціаліст, який не тільки призначений навчати та виховувати, але і формувати випускника, як людини з набором психологічних якостей, і виражає себе не тільки у власній діяльності, але і в успіхах своїх учнів, з усвідомленням перспектив свого професійного розвитку.

Дослідник І. Смагін трактує «професійну компетентність», як здатність особи до виконання своїх прямих обов'язків за чітко встановленими критеріями. В той час як Н. Сергієнко навпаки зазначає, що «професійна компетентність» не тільки про володіння набором педагогічних інструментів, але це про залучення сучасних технологій навчання для досягнення відповідних результатів.

У статті «Професійна компетентність – основа розвитку сучасного викладача в системі післядипломної педагогічної освіти» В. Саюк дає визначення «професійної компетентності», як певної інтегрованої системи, яка має чітко визначенні ціннісні орієнтири, уміння, знання, навички та особисті якості. При чому якість повинна бути спрямована на досягнення результату в своїй діяльності [37, с. 129].

Якщо розглянути саму структуру професійної компетентності викладача слід виділити такі базові компоненти:

1. *Мотиваційний* – певна сукупність мотивів та потреб, які спонукають до реалізації особистості у науково-педагогічній діяльності
2. *Когнітивний* – накопичена сукупність усіх набутих знань, які допомагають здійснювати науково — педагогічну діяльність.

3. *Операційний* – сукупність умінь та навичок необхідних для практичного вирішення поточних завдань.
4. *Особистісний* – сукупність важливих якостей особистісного характеру здатність до самоаналізу та рефлексії.

Мотиваційний компонент виступає певним індикатором, який відображає потребу викладача в професійно-особистісному розвитку. На основі ціннісних орієнтацій формується ставлення до обраної професійної діяльності, цілей та засобів.

Когнітивний компонент містить саму категорію знань з дисципліни або курсу та методики навчання, а знання дають можливість викладачу глибше зрозуміти педагогічні процеси. Знання стають якісними лише тоді, коли мають структуровану систему [37, с. 131].

Операційний компонент – блок набутих умінь та навичок, які залишаються з людиною та вдосконалюються протягом життєвого циклу.

1.2. Технологія проблемного навчання як засіб формування професійних компетентностей педагога.

В умовах розвитку сучасних технологій змінюються вимоги до усіх учасників навчально-виховного процесу, викладачів, учнів і власне до побудови самого процесу навчання. Головним завданням освіти є формування в майбутніх фахівцях творчого сприйняття знань та застосування новаторських практик, саме тому таким важливим інструментом виступає технологія проблемного навчання, як «мотиватора» пізнавальної діяльності студентів.

Головною метою технології проблемного навчання є зацікавити студентську та учнівську аудиторію у досягненні певних результатів при постановці проблеми, спонукати їх знайти оптимальне, вірне та нестандартне рішення, викликати внутрішній інтерес, стимулюючи тим самим до активної пізнавальної діяльності [33, с. 171].

Наприклад при вивченні теми з історії України для сьомого класу «Доба феодальної роздробленості Київської Русі» викладачам не слід йти за стандартним шаблоном, а саме дати завдання ознайомитись з текстом параграфа та відповісти на питання після, більш доцільним та вірним рішенням буде запропонувати учням самим знайти відповідь на проблемне питання уроку «Феодальна роздробленість Русі. Закономірність чи випадковість?», тут вже учні застосовують весь свій арсенал набутих знань, та формує повну картину про відповідний історичний період, який вони вивчають, проводячи аналіз політичних, економічних, соціальних, внутрішніх та зовнішніх причин та факторів, які сприяли руйнуванню колись монолітної могутньої держави. Це суттєво розвиває вміння будувати причинно-наслідкові зв'язки та робити логічні висновки [18, с. 83].

Основним компонентом проблемного навчання є створена проблемна ситуація, яка потребує певних шляхів щодо її вирішення, нестандартного мислення, аналізу подій, явищ, фактів, які треба дослідити та довести. Наприклад: При ознайомленні з темою «Діяльність УЦР в період червня 1917 – квітня 1918 рр.» доцільно буде ставити проблемні запитання до аудиторії класу.

1. Які політичні аспекти зовнішньої та внутрішньої політики УЦР були провальними?
2. Пояснити причину втрати підтримки УЦР прихильності серед українців?
3. Яким було відношення діячів уряду до проблеми розбудови армії?

Чи можливо б було уникнути втрати державності в період 1917 – 1918 рр.? Саме такий вид діяльності з залученням додаткових джерел розширює базу знань про період «Національно визвольних змагань 1917 – 1921 рр.

Створення проблемної ситуації передбачає зіставлення фактів та спонукає студентів до здобуття нових знань у процесі вирішення проблемного завдання чи питання [1, с. 263].

В навчальній діяльності виникає справедливе та логічне питання Як поєднати різні форми та методи навчання за для досягнення підвищення показника якості знань?. Якщо мова йде про лекційне заняття, воно передбачає послідовне та систематизоване викладення навчального матеріалу, та може виступати одночасно формою так і методом навчання. Тому для досягнення максимальної ефективності в викладацькій діяльності лектору слід застосовувати саме освітні технології проблемного навчання, тобто створити проблему ситуацію в ході заняття, коли студенти повинні самі знайти та запропонувати вирішення цієї проблеми.

Найважливішим компонентом проблемного навчання є «проблемна ситуація», яка має свої характерні особливості, це та ситуація відповідно до якої суб'єкт хоче вирішити складні задачі, але знань та інформації йому бракує, тому він повинен самостійно відшукати шлях вирішення, застосовуючи власне мислення.

Для того щоб успішно поєднати лекційне заняття з проблемним навчанням слід реалізувати ряд компонентів:

- формування теми заняття з окресленими проблемами;
- визнання конкретної проблеми;
- варіанти вирішення проблеми;
- реалізацію вирішення проблеми;
- аналіз результату вирішення проблеми;
- наявність необхідності відкоригувати результат вирішення;

Проблемне навчання в контексті лекції можна запровадити лише за наявності певних умов:

- готовності викладача до заняття;
- готовності студентів/школярів;
- усвідомлення проблеми;

- прийняття та перевірки рішень;

Сама проблема може бути озвучена викладачем на початковому етапі заняття, адже дає певний час на вирішення проблеми впродовж усього заняття при наявності застосування оптимальних варіантів. Тому найбільш ефективним засобом сприяння активізації пізнавальної діяльності виступає саме проблемне навчання [29, с. 64].

В залежності від трактування головної мети в навчальному процесі, науковці виділяють такі види проблемного навчання: проблемне навчання як певний процес засвоєння учнями нових знань, де сам педагог є лише модератором, який спрямовує у вірне русло творчість своїх студентів. Головний акцент робиться на самопідготовку студента, як невід'ємну частину підготовки майбутнього фахівця [24, с. 73].

Дуже актуальним є використання «проблемного навчання» як елемента з «підігрівання» інтересу студентської аудиторії для отримання нових знань, створення ситуації успіху при вирішенні ситуацій, які вимагають застосування нестандартних рішень, стимулюючи студентів не мислити певними шаблонами, а шукати варіанти вирішення.

Сама «проблемна ситуація» це перш за все стан, який формується в результаті взаємодії здобувача освіти (суб'єкта) з навчальним матеріалом (об'єктом).

Перш за все основою для створення проблемної ситуації є потреба професійна, проблемно-комунікативна або пізнавально-комунікативна. За визначенням Н. Дмітренко, апелювання до певних проблемних ситуацій у навчальному процесі спонукає до дотримання певних конкретних вимог:

1. Визначення мети – завдання повинно сприяти якісному засвоєнню нових знань.
2. Враховувати особливості, які відповідають інтелектуальному розвитку здобувача освіти;
3. Бути максимально адаптованим до вирішення реальних проблем та запитів суспільства;

4. наявність рішення як результату систематизації та узагальнення опрацьованого матеріалу;
5. Повинно мати виражений міждисциплінарний характер;
6. Постійно спонукати до самоосвіти та саморозвитку студента;
7. Всебічно сприяти встановленню здорових, довірливих, партнерських, робочих стосунків між викладачем та студентом;
8. Стимулювати пізнавальну діяльність у студентів шляхом надання їм творчої автономії [42, с. 6].

Упровадження проблемного навчання вимагає дотримання основних умов організації навчально-виховного процесу:

1. Підготовка викладача: глибоке володіння навчальним предметом, високий рівень.
2. Володіння методикою проблемного навчання, вміння вести діалог, правильно заохочувати студентів до самостійної пошукової діяльності.
3. Підготовленість аудиторії: наявність інтересу та мотивації до навчання та оголошеної проблеми.
4. Науково-методичне забезпечення навчального процесу щодо створення проблемних ситуацій.
5. Урахування специфіки навчальної дисципліни, часу відведеного на опрацювання теми [17, с. 143].

Безпосередньо у вищому навчальному закладі проблемне навчання може застосовуватись на різних етапах процесу навчання, зокрема на етапі засвоєння нових знань, усвідомлення нових знань, формування та закріплення набутих умінь та навичок в формі створення проблемних ситуацій та вирішення проблемних задач під час проведення лекційних та семінарських занять, або роботи самостійного характеру.

На зразок написання рефератів курсових, дипломних, магістерських робіт. Важливим елементом також є проблемна лекція, коли викладач, має спонукати до подальшого ознайомлення з темою та отримання знань. Головна задача викладача не вчити, а допомогти. Особливого значення

набуває проблемне навчання в ході семінарських та практичних занять та виникнення проблемної ситуації, головною вимогою до її успішного подолання, це не надавати всієї інформації та не представляти істину у готовому вигляді. Проблемна ситуація виникає тоді коли є декілька варіантів вирішення проблеми при відсутності інформації [32, с. 216]

Самому викладачеві треба так володіти навчальним матеріалом і так його викладати, щоб у студентів виникла пізнавальна потреба. Існує безліч способів створення проблемної ситуації :

1. Спонування до вибору правильної відповіді та його перехід від поодиноких фактів до узагальнення.
2. З'ясування розбіжностей між можливими засобами розв'язання завдання й практичною неможливістю обраного способу діяльності.
3. Побудова гіпотези на основі відомої теорії, з подальшою її перевіркою.
4. Використання розбіжностей раціонального шляху вирішення, коли задані умови і кінцева мета.
5. Самостійне пошук рішення при наявних умовах.
6. Творче завдання для вирішення якого слід залучити додаткову літературу, довідники.
7. Розгляд проблеми в історичному аспекті;
8. Постановка викладачем серії проблемних питань
9. Демонстрація досліду, результати якого вимагають наукового дослідження;
10. Зіткнення з життєвими фактами або незвичайними явищами, що потребують теоретичного обґрунтування;
11. Спонування до порівнянь, зіставлень, протиставлень окремих положень, фактів, явищ, поглядів тощо, унаслідок чого виникає пізнавальне утруднення.
12. Спонування до попередніх узагальнень нових фактів.
13. Спонування до висунення гіпотез, формулювання висновків та їх перевірка.

14. Використання наочних матеріалів.

Впровадження технології проблемного навчання пов'язане з великими витратами часу. Особливо це спостерігається на початковому етапі, коли тільки починають формуватися навички успішного розв'язання проблемних ситуацій. Також певних зусиль вимагає пошук кращого співвідношенні колективної та індивідуальної роботи, відбувається перегляд форм і методів навчальної роботи викладача, оскільки змінюється технологія підготовки і проведення занять. Дана технологія також вимагає збільшення часу і навчальних зусиль на самостійну роботу, її додаткове інформаційно-методичне забезпечення. Застосування проблемних завдань і проблемних ситуацій в навчальному процесі дозволить подолати низький рівень мотивації здобувачів освіти і значно підвищить їх пізнавальну активність [18, с. 81].

1.3. Педагогічні умови ефективного використання технології проблемного навчання

Суть технології проблемного навчання полягає у тому, що серед учнів слід проводити через чотири етапи:

- постановка проблеми;
- пошук рішення;
- вираження рішення;
- презентація продукту;

На проблемних уроках викладач спрямовує учнів до діяльності спочатку посередництвом діалогу поставити проблему, сформулювати тему заняття і таким чином викликати зацікавленість до теми заняття. Потім викладач знову діалогом допомагає учням розв'язати проблему, що дозволяє відкрити щось нове.

При цьому досягається розуміння, що інформацію ти опрацював сам. Викладач дає завдання все, що опрацьовано оформити в продукт, за формулою спитав – відкрив – відтворив.

При виникненні труднощів у студентів може пропасти мотивація до подальшого засвоєння матеріалу, тому ступінь труднощів завдань повинен бути таким, щоб за допомогою знань не можливо було виконати їх одразу та поступово перейти від простого до складного [49, с. 26].

Постановка перед учнями проблемних ситуацій призводить в майбутньому до того, що він не тікає від проблем а прагне їх вирішити. Тим самим формується креативна особистість з критичним мисленням, яка буде здатною до пошуку нових нестандартних рішень.

Однозначно у проблемного навчання є свої недоліки та переваги

- дозволяє досягти більш глибокого розуміння матеріалу та його свідомого засвоєння;
- викликає потребу у нових знаннях;
- формує у молоді потребу в нових знаннях;
- формує комунікативні та творчі здібності ;
- розвиває такі риси, як самостійність, активність, колективізм.

Для успіху цієї технології викладачу не слід повідомляти тему уроку самому, це не буде викликати у учнів пізнавального інтересу, не слід також постійно пояснювати новий матеріал, причому є висока вірогідність , що 70 – 80% учнів його просто не зрозуміють.

Проблемне навчання вважається однією з найефективніших методик навчання для формування інтересу дітей до освітнього процесу.

Беззаперечно у проблемного навчання є свої переваги:

- допомагає навчатись логічно та ефективніше, мати творчий підхід до вирішення проблеми;
- навчальний матеріал стає більш доступним для сприйняття та фіксації;
- знання, які учні здобувають самостійно, довше тримаються в пам'яті та складніше забуваються;
- розвиває інтелектуальні та емоційні складові учнів.

Для того щоб проблемне навчання було максимально ефективним необхідно створити проблемну ситуацію під час засвоєння нового матеріалу,

умови для ефективної діяльності учнів та наявність бажання засвоювати нові знання, що суттєво підвищує мотивацію та ефективність [28, с. 44].

Проблемне навчання також має свої етапи:

1. Підготовчий: складається із плану проведення.
2. Під час активної фази учні працюють в групах, отримують від вчителя навчальні завдання і розпочинають роботу над його виконанням. Для того, щоб успішно впоратись із отриманим завданням, учням необхідно використати додаткову навчальну літературу. Серед ефективних методів навчання варто використати так званий «мозковий штурм». Додатково на цьому етапі застосовуються різні тренінгові вправи. Команди вступають у дискусію, відстоюють результати роботи.
3. Аналіз та узагальнення: Після завершення проводиться аналіз. Учасники обмінюються думками та роблять висновки. Викладач в свою чергу особливу увагу приділяє рефлексії, підводить підсумки, фіксує досягнуті результати, розбирає помилки та дає рекомендації [31, с. 64].

Створення проблемної ситуації вимагає, щоб учні отримували завдання творчого змісту, які допоможуть їм заглибитись у навчальний матеріал, виявити в ньому суперечності і парадокси. Звичайно, слід спиратись на раніше засвоєну систему знань. Але при пошуку рішення проблеми в учнів повинна з'явитися потреба знайти нову пізнавальну інформацію, яка допоможе успішно впоратись із поставленим завданням.

Головною перевагою технології проблемного навчання є те, що при її застосуванні утворюється спільна діяльність вчителя та учнів, в тому випадку, як без її застосування, перша роль відводиться лише викладачеві. Технологія проблемного навчання дозволяє замінити урок пояснення навчального матеріалу, уроком відкриття нових знань [23, с. 118].

В наш час існує велике різномайття педагогічних методів навчання молоді, які спрямовані на підвищення інтересу до самого процесу навчання.

Беззаперечно таким методом може виступати проста похвала, яка буде мотивувати учня до розкриття свого творчого потенціалу.

В даному випадку результат другорядне, важливий сам факт заохочення від педагога. Проте, самому викладачу слід пам'ятати, що існують певні чинники, які можуть мати негативний вплив на навчальну діяльність учня/студента:

- нудні нецікаві лекційні заняття;
- контрольні роботи та тестові завдання, які занадто легкі для розв'язання або складні;
- відсутність зворотного зв'язку
- велика тривалість навчального заняття (розсіювання уваги);
- повільний або занадто швидкий темп заняття;
- погане освітлення, опалення, акустика в аудиторії;
- монотонний тембр голосу, відсутність емоційного забарвлення в розповіді педагога [23, с. 284].

Для організації навчання, яке повинно бути максимально ефективним, існує два підходи.

1. Зміст за аналізом особистих, соціальних, та пізнавальних потреб студентів/учнів. Тобто «максимум успіху при мінімумі невдач».
2. Врахування попереднього досвіду, життєвий досвід студента виступає як частина навчального процесу [23, с. 180].

Головною помилкою є, коли педагог вважає, що його досвіду вистачить для того щоб організувати навчальний процес, та знає про потреби учнів, але це навпаки може завадити продуктивній роботі студентів та знизити ефективність навчання.

В особистісно орієнтованому навчанні професійні уміння та навички викладача повинні бути спрямовані не лише за здійсненням контролю набуття необхідних знань та умінь серед своїх учнів, але і на допомогу та коригуванні результатів їх навчальної діяльності для своєчасного та швидкого запобігання проблем з навчанням

Найважливішим джерелом мотивації є потреби та інтереси студентів. Викладач має мати уявлення про потреби своїх учнів та створювати умови для їх задоволення. Мотивацію учнів можна зміцнити шляхом ситуації особистого успіху, перехід від простого до складного, у разі успіху як наслідок відбувається підвищення самооцінки.

Для використання ефективних форм проблемного навчання, слід враховувати слухове (вербальне) та слухове сприйняття – наочність, ігрові форми, практичне заняття.

Повне занурення учнів у навчальний процес дозволяє використати на повну свої творчі, акторські, та інтелектуальні здібності, сама ж навчальна програма повинна бути гнучкою та зрозумілою для засвоєння, важливим чинником є також відсутність у учнів шкідливих звичок (наркоманія, алкогольна залежність, тютюнопаління) їх відсутність та фізична активність тільки вітаються. [9, с. 342].

В умовах переосмислення історії України як науки та зміни підходів у її викладання в школах, закладах фахової передвищої та вищої освіти, проблемна навчання набуває все більшого поширення і цьому сприяють наступні чинники:

1. Дистанційна форма навчання не може бути ефективним засобом навчання. У багатьох учнів в наслідок майже п'яти років перебування на «дистанційні» відбувається катастрофічне падіння рівня знань.
2. Застарілість підходів до викладання історії в школах. Необхідність проведення змін у підходах до навчання;
3. Відсутність у багатьох учнів, правильно та логічно робити висновки та будувати причинно-наслідкові зв'язки.

Створюючи різні проблемні ситуації, потрібно дотримуватись певних правил їх укладання, а саме:

- виконання завдання повинно передбачати оволодіння новими знаннями, розвиток умінь, формування навичок;
- завдання мають відповідати інтелектуальним можливостям студентів;

- містити правдиві та реалістичні проблеми, які представляють інтерес для сучасного суспільства, науки та освіти;
- передбачати комплексне їх розв'язання, аналіз і узагальнення вивченого й зібраного самостійно матеріалу з метою знаходження оптимального шляху досягнення поставленої мети;
- мати міждисциплінарний характер;
- мотивувати студентів до самовдосконалення й самоосвіти;
- передбачати право вибору й можливість контролювати процес;
- налаштовувати на співпрацю, встановлювати партнерські стосунки один з одним та з педагогом;
- стимулювати пізнавальну діяльність студентів, надаючи їм свободу вибору й самостійність. Важливою умовою розробки проблемної ситуації є послідовна система її впровадження у навчальний процес. Вважаємо за доцільне навести правила, які визначають послідовність використання проблемних ситуацій [6, с. 92].

Продумуючи проблемну ситуацію, слід розробити систему завдань, яка б слугувала підґрунтям створення проблемної ситуації. Розроблена система проблемних завдань повинна охоплювати повністю всю тему, що вивчається. Ця система має забезпечувати послідовний розвиток знань і вмінь. На різних етапах вивчення певної теми проблемні ситуації виконують різні дидактичні функції. На початковому етапі проблемна ситуація має забезпечити пізнавальну оволодінню системою знань, є основними або тематичними. Наступні конкретні проблемні ситуації слугують подальшому опрацюванню основного проблемного завдання, яке потребує не окремих конкретних знань, а усієї системи знань і вмінь, що здобуваються. Проблемні ситуації повинні містити конкретні поступові кроки опанування новими знаннями та діями, які має здійснювати кожен студент залежно від своїх можливостей.

Варто виокремити основні знання і дії й визначити їх оптимально ефективну послідовність засвоєння, що стимулюватиме пізнавальну

діяльність студентів. Варто зауважити, що проблемна ситуація повинна викликати зацікавленість у студентів, бажання у всьому розібратись самостійно. Тому інформація, яку вони отримують у результаті розв'язання проблеми, повинна мати особистісну значущість, бути важливою в навчальному плані й практичному застосуванні. Проблемне навчання – це підхід, який формує творчу, розумову активність кожного учня, спонукає до пошуку і відкриттю нових знань при вирішенні того чи іншого протиріччя. Важливо, що студенти самостійно працюють над розв'язання проблеми, а не отримують знання в готовому [27, с. 453].

На жаль, реальна практика викладання історії України в школах продовжує залишатись традиційно застарілою, і базується на схемі «вчитель – підручник – учні», що вже є застарілим. Головна обставина впровадження проблемного навчання на уроках, полягає у тому, щоб учень міг дати відповідь на питання «Що я очікую від уроку?» та «Що нового я сьогодні дізнаюся для себе нового?» [34, с. 159].

Дуже необхідно проблемних завданнях з ситуацією припущення допомогти учням створити власну інтерпретацію історичних подій і явищ, пояснити природу їх виникнення, результати та наслідки, завдання, які починаються словами: «Як ви гадаєте(як на вашу думку), чому..?». Наприклад, чому в 1917 р. Польща і Фінляндія отримали від більшовиків незалежність, а Україна – ні?

Можна створити ситуацію невизначеності «Якщо Радянський Союз був могутньою країною, чому він розвалився а не існував би зараз ?, «Чи можна говорити про велич країни громадяни якої стояли в чергах за продуктами першої необхідності або чому до 1965 р. СРСР не відзначав День перемоги у війні з нацистами? [35, с. 104].

Можна створити ситуацію конфлікту. Прикладом може стати питання про різницю між вояками УПА і радянськими партизанами. Учні знають, якщо обидві армії боролися проти окупантів і діяли схожими методами?

Ситуація прогнозування альтернативних шляхів розвитку певних історичних подій, які відбулися і тих, наслідки яких нікому не відомі, такі завдання можна починати з слів: «уявіть», «припустимо» та ін. Уявіть ситуацію Б. Хмельницький пішов на підписання договору з шведськими представниками, а не з московитами, як би могли розвиватись події в подальшому?. Припустімо, що по завершенню Другої світової війни, перемогу отримала нацистська Німеччина, яке майбутнє для України та Європи ви припускаєте? [37, с. 314].

Проблемне навчання формує в учнях уміння нестандартно мислити, не боятись висловлювати власну думку, мати власний погляд на історичну подію.

Дослідивши це питання ми прийшли до висновку, що проблемне навчання на уроках історії України має свої переваги та недоліки:

- вчить мислити логічно, науково, творчо;
- робить навчальний матеріал більш емоційно переконливим, сприяє перетворенню знань на переконання;
- викликає глибокі інтелектуальні та емоційні почуття – радісного задоволення, впевненості у своїх можливостях і силах. Саме тому проблемно навчання захоплює учнів, поступово формує стійкий інтерес учнів до пошуку наукового знання;
- встановлено, що самостійно «відкриті» істини і закономірності довго залишаються в пам'яті, не так легко забуваються, але в разі забування самостійно здобуті знання швидше можна відновити.

Педагогічна технологія проблемного навчання більше схожа на свого роду дослідження і тому передбачає розтягнуте в часі вирішення завдання. Учень потрапляє в проблемну ситуацію, подібну до тієї, в якій знаходиться діяч, вирішує творчу задачу або проблему. Він постійно думає над нею і максимально концентрує всю увагу на її змісті.. Саме ця незавершеність отриманого знання й створює ефект формування міцних знань, навичок і вмінь.

Об'єктивними недоліками технології проблемного навчання можна вважати ефект ускладнення навчального процесу. Тому на його осмислення і пошуки шляхів вирішення витрачається значно більше часу, ніж при традиційному навчанні. Крім того, розробка технології проблемного навчання вимагає від викладача великої педагогічної майстерності та багато часу. Мабуть, саме ці обставини не дозволяють широко застосовувати проблемне навчання в повному обсязі [19, с. 282].

Виходячи з основних положень постає необхідність оптимізації та вдосконалення освітнього процесу та впровадження технології проблемного навчання, яка спрямована на формування та розвиток життєвих та предметних компетентностей.

Самим ефективним інструментом вирішення цієї проблеми, є потенціал проблемного навчання. Саме життя вимагає постійного саморозвитку та роботи над собою. Технологія проблемного навчання передбачає зміни в структурі та організації освіти, від переходу передачі знань, до створення комфортних умов для їхнього активного засвоєння та отримання позитивного життєвого та професійного досвіду, для самих студентів – це активна пізнавальна діяльність в замість простого споживання знань [8, с. 519].

Важливо вказати на той факт, що важливим напрямком діяльності викладача історії є вміння формулювати історичні поняття в контексті їх приналежності до певної історичної події. За змістом матеріалу виокремлюють наступні поняття:

- економічні;
- суспільні;
- політичні;
- духовні.

За ступенем узагальнення розрізняють поняття:

- частково історичні;
- загальноісторичні;
- соціологічні.

Головними умовами успішного формування понять у методиці вивчення історії прийнято вважати:

- наявність у студентів певних базових знань;
- наявність певних образів та асоціацій;
- розкрити зміст питання не окремо а в контексті;
- спрямованість на розвиток мисленнєвої діяльності учнів.
- складні питання розглядаються на заняттях окремо.

Сама методика викладання дисципліни «Історія» у вищій школі має відмінності та свої особливості на відмінну від викладання у школі. Ми виходимо з тих критеріїв, що магістранти повинні опанувати в повному обсязі основи теорії, та методики навчання історії, отримати досвід під час практики.

Історія як наука має свої особливості:

1. Відмінність методики навчання, в порівнянні з іншими дисциплінами;
2. Відмінність викладання історії у вищому навчальному закладі та в школі.

В першому випадку в порівнянні з природничими науками, коли ми до встановлення істини приходимо шляхом досліду, в історії повторення факту є неможливим, оскільки факт є суб'єктивним [2, с. 310].

В другому, історія є дослідницькою наукою, а з іншого навчальним продуктом. Вони мають різні завдання, у ЗВО відтворює минуле максимально точно та правдоподібно, історія в школі виховує громадян. Тому виникає різниця, історію ми вивчаємо з аналізом та критичним ставленням до історичних джерел, в школі джерело лише певна данина факту для більшої, лише відбираючи з величезного масиву фактів необхідне для досягнення мети враховуючи вікові особливості учнів, вона позбавлена полемізму та сумніву. Долучає молодь до історичної спадщини свого народу.

Шкільна історія містить застарілі історичні концепції та нові судження про окремі події, саме шкільна історія зазнає найбільшого впливу з боку певних для політичних сил, а події минулого трактуються на свою користь

для досягнення певної мети. Подаючи певні політичні рухи та процеси для здобуття політичних рейтингів [35, с. 83].

Шкільна історія це скоріше результат консенсусу між суспільством та владою, лише у старших класах дає можливість ознайомитись з поглядами вчених та політиків на ті чи інші питання, події, явища, процеси, хоча саме шкільна історія і покликана формувати певні уявлення про минуле створюючи таким чином базову надбудову. Саме призначення історії у вищій школі озброїти спеціалістів загальнонауковими, специфічно-історичними та міждисциплінарними методами наукового пізнання.

Однією з найдавніших форм організації навчання є лекція. Головним її призначенням у поєднанні з проблемним навчанням є не «висипати» на студентів великий обсяг фактажу, а забезпечити зворотній зв'язок, коли слухачі хочуть «взяти» те що хоче викладач. Для того щоб лекція пройшла успішно слід дотримуватись чіткості та послідовності її плану та не відступати від неї. Саме мистецтво лектора доносити інформацію, зміст, чіткість, самої структури лекції, активізує у слухачів мислення та працездатність [11, с 324].

Умовами ефективно проведеного лекційного заняття щодо структури і змісту лекції: є:

- грамотна визначеність предмету лекції, її плановість, стрункість; логічність, послідовність;
- висвітлення в лекції наукової інформації;
- ретельний добір матеріалу, концентрація змісту на розкритті основних понять;
- використання й аналіз наукової літератури.

Умовами ефективно проведеного лекційного заняття щодо особистісних характеристик викладача є:

- достатній рівень професійної підготовки викладача;
- його загальна ерудиція, вільне оперування навчальним матеріалом;
- захопленість предметом і великий інтерес до наукової творчості;

- лекторська майстерність (володіння аудиторією, стимулювання діяльності слухачів, комунікативні вміння тощо);
- культура мовлення, виразність, чіткість мовлення);
- уміння вибирати темп мовлення, який дає би можливість сприймати і записувати інформацію;
- доброзичливість і вимогливість до здобувачів, що дозволяє відчувати щирість, рівне ставлення до них;
- організаційно-педагогічні й матеріально-технічні умови:
- розподіл лекційних годин;
- забезпечення лекції технічними засобами навчання.

Дуже тісно перетинаються з проблемним навчанням проблемна лекція, тут на відміну від інформаційної лекції коли пояснюється готова інформація, завдання полягає у створенні проблемної ситуації, яку треба вирішити колективно, що в свою чергу позитивно впливає на готовність аудиторії включатись у роботу.

Доволі популярною є лекція з запланованими помилками її головний пріоритет, це заволодіння увагою слухачів, та спрямувати їх до мисленнєвої діяльності. Головна суть закласти в таку лекцію більше помилок змістового характеру, Завдання студентів виявити ці помилки і відмітити в кінці, а самі вірні відповіді називають викладач та студенти [26, с. 38].

Під час проведення лекції-прес-конференції викладач може реалізувати проблемний підхід і запропонувати присутнім в аудиторії ставити йому запитання по цій темі (у письмовій формі). Упродовж 2-3 хвилин присутні формулюють найбільш цікаві запитання і передають викладачеві, який протягом 3-5 хвилин сортує запитання за їх змістом та розпочинає лекцію. При такому підході навчальний матеріал лекції викладається в проблемній формі. Лекція викладається як зв'язний текст, у процесі викладу якого і формулюються відповіді на поставлені здобувачами запитання. У кінці лекції викладач проводить аналіз відповідей. Таку лекцію можна проводити: на початку теми з метою виявити потреби, коло інтересі групи чи потоку.

Для проведення проблемної лекції часто використовують активні методи навчання. Проблема лекція відрізняється від інформаційної тим, що остання оперує вже раніше відомою інформацією. Матеріал проблемної лекції, як правило, підлягає запам'ятовуванню, а на проблемній лекції нове знання пропонується як невідоме, яке знову необхідно відкрити. Для досягнення такого результату викладач створює проблемну ситуацію, що спонукає здобувачів до творчих пошуків рішення проблеми. Новий теоретичний матеріал подається у формі проблемної задачі, яка містить суперечність. Цю суперечність треба виявити, зрозуміти її сенс і в співробітництві з викладачем знайти нове потрібне знання. Отже, процес пізнання при даній формі викладу інформації наближається до пошукової, дослідницької діяльності [16, с. 328].

За допомогою проблемної лекції забезпечуються розвиток теоретичного мислення, пізнавального інтересу до змісту предмета, професійна мотивація, корпоративність. Однією з найважливіших умов результативності лекції є ретельна підготовка до неї викладача. Коротко зупинимось на рекомендаціях, якими можна скористатись, готуючись до лекції:

1. Чітко визначити місце лекції в структурі навчальної дисципліни, тему та завдання лекції, з урахуванням студентської аудиторії, в якій вона буде проводитись.
2. Опрацювати джерела інформації, ключові положення, обов'язково віднайдіть матеріал для забезпечення ефекту новизни, цікаві факти для ілюстрації теоретичних положень, мотивації здобувачів.
3. Скласти розгорнутий план лекції щоб заінтригувати, мобілізувати, забезпечити пізнавальну активність;
4. Обрати оптимальний варіант початку лекції, щоб викликати увагу до її змісту, зацікавити та зразу ж включити здобувачів у роботу, створивши сприятливу психологічну робочу атмосферу.

5. Зазначити в конспекті лекції основне та суттєве, що обов'язково необхідно повідомити здобувачам,
6. Продумати певні прийоми активізації уваги, пізнавальної та інтелектуальної активності здобувачів у процесі лекції.
7. Сформулювати поради здобувачам щодо кращого засвоєння інформації на лекції, подальшої самостійної роботи над темою і змістом лекції.
8. Спрогнозуйте можливі запитання здобувачів та продумайте відповіді на них.
9. З метою уникнення мовних помилок в процесі повідомлення лекційного змісту визначити наголоси, особливості вимови слів (орфоепічні норми) та їх правопис [10].

Текст лекції потрібно постійно змінювати і доповнювати новою інформацією, лекційний матеріал необхідно переглядати, вдосконалюючи зміст, приклади, аргументацію окремих наукових положень лекції, Необхідно враховувати всі нові досягнення науки, появу додаткових джерел інформації, професійну спрямованість здобувачів. Викладач вищої школи весь час має перебувати у творчому науково-методичному пошуку. Адже студенти цінують його не лише як викладача, а, в першу чергу, як професіонала своєї справи.

Саме впровадження проблемних методів в традиційну систему навчання ефективно змінює структуру організаційних форм навчання, що сприяє становленню особистості учня, на його самореалізацію у житті, на активність і розвиток творчих здібностей стимулює активну участь в рішенні проблемних ситуацій професійної діяльності.

Проблемне навчання, на нашу думку, вчить учнів самостійно й успішно поратись із непередбачуваними ситуаціями, воно сприяє розкриттю креативного потенціалу особистості, розвитку її розумових здібностей, аналітичного і логічного мислення. Дана технологія формує практичні вміння і навички, які можна застосовувати у повсякденному житті, привчає учнів до самостійних пошукових і дослідницьких дій.

Створення проблемних ситуацій на уроках та їх аналіз – важливий резерв формування в учнів знань, умінь, інтелектуальних, волевих і емоційних рис, що дозволять їм вільно і ефективно діяти в подальшому в нестандартних умовах праці. Використання реальних ситуацій в навчальному процесі – це той важливий засіб встановлення взаємозв'язків між предметами професійно-теоретичної, професійно-практичної та загальноосвітньої підготовки [48, с. 136].

Практика використання технології проблемного навчання в процесі формування професійних умінь і навичок сприяє формуванню професійної компетентності, умінню розуміти сутність проблеми, критично оцінювати різні варіанти подолання перешкод і приймати рішення про розв'язання проблемно ситуації. Проблемне навчання реалізується за допомогою словесних, наочних і практичних методів, причому їх співвідношення залежить від ступеня самостійності учнів.

Особливістю застосування проблемних методів є обов'язковий їх зв'язок з конкретною діяльністю учнів. При цьому варто враховувати наступне:

- формування проблеми та її розв'язання доцільні на уроках, на яких відпрацьовуються уміння і навички виконання порівняно складних робіт;
- проблемна ситуація повинна відображати процес виконання практичних дій та ґрунтуватися на теоретичних питаннях, пов'язаних з пізнавальною діяльністю;
- постановка і розв'язання проблемних ситуацій може відбуватися на всіх етапах уроку;
- проблемні ситуації необхідно створювати не тільки на уроках, але і при використанні позаурочних і позакласних форм організації процесу навчання [44, с 200].

Проблемне навчання представляє собою таку організацію навчальних занять, яка дозволяє створення проблемних ситуацій і активну самостійну

діяльність учнів. Результатом такої організації процесу навчання стають творче оволодіння професійними знаннями, формування навичок, умінь і розвиток розумових здібностей.

Проблемна ситуація – це навчальна ситуація, при якій виникає суперечність між наявними знаннями, вміннями учнів і складностями їх використання при розв'язанні поставлених учителем пізнавальних задач. Таким чином, виникає ситуація інтелектуального утруднення, коли наявних знань не вистачає, щоб неможливістю з їх допомогою пояснити нові факти, явища і обрати правильний спосіб практичної діяльності. Створення проблемної ситуації потребує правильного підходу до побудови ситуаційної задачі і вибору проблемного запитання, а також вимагає необхідні дотримання наступних умов:

- пізнавальна задача повинна ґрунтуватися на знаннях і вміннях, якими володіють учні;
- учні повинні добре зрозуміти навчальну проблему і кінцеву мету її розв'язання;
- відповідність проблемної ситуації інтелектуальним можливостям учнів і рівню опанування ними практичними вміннями і навичками; [35, с. 46].

Створивши на навчальному занятті проблемну ситуацію, педагог ставить запитання, які допомагають учням зрозуміти суть проблеми і необхідну закономірність для її розв'язання. Для створення проблемних ситуацій необхідно підібрати навчальний матеріал, який характеризується актуальністю, має підвищений інтерес з боку учнів, озброєний міжпредметними та причинно-наслідковими зв'язками. Також важливим є той факт, що навчальний матеріал повинен торкатись питань узагальнення найбільш суттєвих предметів і явищ, властивостей та виявлення закономірностей. Проблемні ситуації важко створювати на основі описового матеріалу, фактів, подій, формулювань законів, принципів науки [43, с. 207]

Необхідно враховувати, що проблемні питання і практичні завдання повинні викликати труднощі в учнів, але бути доступними і посильними, тому що непосильні завдання не можуть викликати інтересу до їх розв'язання. Слід також пам'ятати, що особливість проблемного питання – це його креативний потенціал, тобто відсутність можливості дати на нього пряму однозначну відповідь і, відповідно, наявність в ньому багатоваріантності. Проблемні запитання рекомендовано починати з ключових слів:

- «Що відбудеться у випадку?»
- « Чи можна замінити?»
- «Які умови необхідні для здійснення?»
- «Як необхідно змінити послідовність операцій, щоб?»
- «Чому потрібно зробити саме так, а не інакше?».

Застосування проблемного навчання можливе на всіх етапах уроків.

Перед підготовкою до уроку слід уважно та ретельно проаналізувати зміст навчального матеріалу в такій послідовності:

- Конкретизувати, які знання і уміння мають бути сформовані в учнів під час уроку;
- виділити основні поняття, які повинні бути вивчені, з'ясувати рівень складності їх засвоєння;
- встановити рівень новизни та складності навчального матеріалу.

Технологія проблемного навчання, і проблемні ситуації, що відображають практичну діяльність майбутнього фахівця виконують низку завдань: допомагають усвідомити учню себе як суб'єкта професійної діяльності; сприяють формуванню здатності застосовувати досвід у типових ситуаціях, передбачати проблеми в нетипових і нестандартних ситуаціях, що виникатимуть у реальній практичній діяльності; дозволяють оптимізувати процес формування навичок професійного спілкування; розкривають творчий потенціал учня; сприяють розвитку особистісних професійно-значущих

якостей; дозволять наблизити теоретичні знання до реальної професійної діяльності майбутнього фахівця [19, с. 164].

Проблемне навчання реалізується як процес постановки і вирішення конкретних проблем. Звичайно постановка проблеми в навчанні починається з створення певної проблемної ситуації. Під проблемною розуміється така ситуація, коли той, хто навчається, стикається з деякими новими умовами та інформацією, в яких він не може прийняти рішення на основі вже наявних в нього знань і досвіду, том він має здійснити дії з пошуку нової інформації і набуттю нового досвіду. Існують певні вимоги до навчальних проблем: їх вирішення учнями має бути максимально самостійним; навчальна проблема за змістом має відповідати тій навчальній інформації, що вивчається; проблема має бути достатньо актуальною, цікавою для учнів; вирішення проблеми не має бути надто легким, і надто складним; в основі проблеми завжди полягає певна суперечність.

Формулювання проблеми має бути максимально чітким і зрозумілим; проблема не повинна мати однозначне вирішення. Суперечності, що складають основу тієї чи іншої проблеми, можуть бути такими: між відомим і невідомим, між формальними та істинними знаннями, між звичним і незвичайним розглядом предмету, між засвоєними знаннями і їх застосуванням в нових практичних умовах, між знаннями різних рівнів, між науковими знаннями і побутовими уявленнями, між теорією і практикою тощо. Вирішення проблеми включає декілька стадій:

- виявлення проблеми (осмислення проблемної ситуації, розуміння поставленого завдання, формулювання проблеми);
- висунення гіпотез вирішення проблеми, їх аналіз і вибір оптимальної гіпотези;
- доведення оптимальності обраної гіпотези;
- аналіз отриманих результатів і шляхів їх досягнення. Спочатку проблеми ставить перед учнями викладач. Надалі учні вчать ся шукати і ставити проблеми самостійно [16, с. 209].

Переваги. Забезпечує розвиток мислення учнів, активності і самостійності, комунікабельності та творчих здібностей. Сприяє мотивації та активізації навчальної діяльності.

Недоліки. Складність у підборі та обґрунтуванні проблем. Потребує навчально-методичного забезпечення і формування готовності учнів і педагогів до постановки і вирішення проблем. Може займати багато часу на занятті. Умови використання: може використовуватись на будь-якому етапі професійної освіти при викладанні різних типів навчальних дисциплін

Висновки до першого розділу

Проаналізувавши широкий спектр літератури та джерел ми дійшли до наступних висновків.

Не існує чіткого визначення понять «компетентність» та «професійна компетентність» кожен дослідник вкладає в трактування цих дефініцій свій зміст спільним є наявність набути знань та навичок в процесі своєї професійної діяльності, в той час як на думку деяких дослідників особистісні характеристики, чесність, порядність, принциповість, комунікабельність, відіграють не останню роль в особистісному та професійному просторі викладача.

«Професійна компетентність» та її визначення більш однозначне, та категоричне, це цілісна інтегрована система з набором професійних інструментів викладача, умінь, знань, навичок, але з обов'язковими набором людських рис та критеріїв моральності та порядності.

Застосування технології проблемного навчання в умовах сучасної освіти є надзвичайно важливим, оскільки її головне призначення це стимулювання пізнавальної діяльності шляхом пошуку відповідей на поставлені проблемні питання. Проблемне навчання впливає на хід усього навчального процесу, але не можна перетворити проблемне навчання на своєрідну панацею для учнів. Оскільки головні завдання проблемного навчання:

- по-перше, не вимагають залучення усього спектру наявного навчального матеріалу;
- по-друге, у самому змісті освіти існує чимало складних питань, недоступних для самопідготовки.

Існує і вид матеріалу, який просто треба запам'ятати на пам'ять. Відповідно з зазначеного технологію проблемного навчання слід впроваджувати індивідуально, виходячи з доцільності її застосування, плюс треба враховувати вікові та психологічні особливості кожного учня, лише в цьому випадку ми можемо говорити про ефективність та доцільність використання проблемного навчання на уроках, лекціях, семінарах, практичних заняттях. В цілому її можна ефективно застосовувати в гімназіях, закладах фахової передвищої та вищої освіти.

РОЗДІЛ 2

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГА

2.1. Особливості впровадження технології проблемного навчання в навчальний процес закладу фахової передвищої освіти

Описуючи даний розділ роботи хочу поділитись власним досвідом використання технології проблемного навчання в закладі фахової передвищої освіти, а конкретніше у «Криворізькому юридичному фаховому коледжі НУ ОЮА». За одинадцять років викладання в якості вчителя та викладача, хочу зазначити, що питання про впровадження технології проблемного навчання на уроках історії України стоїть гостро як ніколи.

Наш заклад займається профільною підготовкою майбутніх юристів, на базі 10-11 класів, але головною рисою сучасного стану в освіті на мою думку є відсутність у 80 – 90% студентів уміння грамотно робити висновки з проблемних питань, та з матеріалу занять загалом . На нашу думку на це впливають наступні фактори:

1. Дистанційна форма навчання.
2. Відсутність сталої системи викладання та відсутність проблемного навчання у сучасній школі загалом.
3. Війна та як наслідок погіршення морально-психологічного стану студентів та викладачів в цілому.
4. Небажанням певної категорії викладачів змін у системі викладання [47, с. 116]

У своїй роботі намагаюсь постійно впроваджувати технологію проблемного навчання, постановкою перед своїми студентами питань та завдань які потребують актуалізації знань та пошуку варіантів вирішення завдань поставлених мною в ході лекційних та семінарських занять з метою

пробудження інтересу до навчання та любові до історії рідної країни. В цілому питання поставлення в дипломній роботі актуальне як ніколи, для покращення якості знань серед студентів оскільки намагаюся впроваджувати технологію проблемного навчання за своїм місцем роботи починаючи з 2013 року. Звісно можна вести мову про те, що самим ефективним засобом для підготовки майбутніх фахівців у закладах фахової передвищої освіти, є лекційні та практичні заняття. Головний сенс технології проблемного навчання у закладах фахової передвищої освіти, є орієнтація студентів на самостійну навчальну діяльність. При чому метою навчання є формування у майбутніх фахівців здатності до самостійного пошуку та здатності до самонавчання [44, с. 79].

Засвоєння матеріалу з юридичних дисциплін застосовують в основному три групи методів, які впливають на навчальний процес:

- проблемний виклад;
- частково-пошуковий
- дослідницький методи;

Ці методи в купі стимулюють пізнавально-пошукову діяльність студентів, дають базу для інтелектуального розвитку, комунікаційних та дослідницьких вмінь та вміння проявити себе у командній роботі.

Комбіноване застосування різних методів проблемного навчання, вирішення поточних завдань проблемного характеру, сприяє активізації творчого потенціалу студентів. Проблемне навчання має переваги:

- вірно вибудовує логічне мислення;
- вчить мислити науковими категоріями;
- застосування нових інноваційних підходів;
- робить викладання навчального матеріалу більш переконливим та доказовим;
- виробляє стійкі знання;
- позитивно впливає на емоційну складову діяльності студентів;
- впевненість у своїх силах та радість від досягнутих успіхів;

- формує у студентів навички пошукової роботи;
- формує у цілому позитивне ставлення до навчання.

Беззаперечною позитивною складовою є факт, що проблемне навчання покликане сформувати професійні компетентності майбутніх фахівців-юристів, замінює мотивацію процесу пізнання на пізнавально інтелектуальні, особи-спеціаліста, здатного приймати виважені рішення в нестандартних ситуаціях [8, с. 442].

В умовах повномасштабної агресії Московії проти України та воєнного стану в країні, особливої актуальності набуває перебудова системи освіти в закладах фахової передвищої освіти, студенти, як і викладачі стикаються з морально — психологічними викликами сьогодення. Тому впровадження застосування в навчальну практику технології проблемного навчання на заняттях повинно впроваджуватись адекватно, без зайвого фанатизму, але поступово. Сама специфіка діяльності викладача в сучасних умовах потребує залучення до свого викладацького арсеналу абсолютно нових ресурсів та методів проведення заняття. Зазначимо, що технологія проблемного навчання спирається не на засвоєння відомих фактів, а на побудові певної атмосфери навчального процесу, коли студент прагне:

- засвоїти нові знання;
- демонструє уміння інтегрувати в хід заняття засвоєний матеріал;
- мислити нестандартно;
- проявляє навички знаходити вихід зі складних ситуацій та запитань на уроці.

Проблемне навчання можна вільно адаптувати під навчальний курс, будь-якої дисципліни, але слід враховувати і певні психологічні, індивідуальні, інтелектуальні особливості учнів.

На нашу думку проблемне навчання може характеризувати декілька складників навчально-виховного процесу, проте відноситься до більш глобальної та інтегрованої системи, використовуючи при цьому певну систему методів, може піднімати проблемні питання і в позаурочний час.

Проблемне навчання як педагогічна технологія, цілковито спрямована на досягнення міцності знань, виробленню умінь планувати свою діяльність в рамках самоосвіти, і скоріше за все проблемне навчання виступає інструментом для здобуття нових знань та умінь. Проблемне навчання повинне допомагати студентам вирішувати різні проблемні ситуації, мислити в контексті озвученої проблеми, тобто критично підходити до проблемної ситуації і таким чином брати на себе відповідальність приймаючи певні рішення [47, с. 54].

Виходячи з принципу проблемності навчання, основними завданнями у навчальному процесі є:

- урахування рівня розвитку інтелектуальної складової студентів;
- спрямування навчального процесу на розвиток їхніх творчих здібностей
- створення проблемної ситуації на занятті з урахуванням інтелектуальних можливостей;
- вирішення навчальних та поточних проблем;
- побудова взаємодії в площині «викладач – студент».

Для самого навчального процесу, який базується на принципі проблемності, притаманним є запровадження інтерактивних методів, що в свою чергу сприяє втягненню кожного студента до взаємодії з навколишнім середовищем, співпрацювати в команді, всебічної реалізації наявного творчого потенціалу та ініціативи, вільності суджень та думок. В певній мірі це мотивує та запобігає від втрати інтересу до навчання, вчить керувати власним емоційним та психічним станом, вчить самодисципліні, та відповідальності за власну роботу та діяльність. З іншої точки зору саме проблемне навчання дозволяє студентам пропрацювати свої комунікативні навички, та покращити вміння вести диспути, і найголовніше опанувати найголовніші процеси: аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, та критичного мислення.

Тому, якщо ми впроваджуємо технологію проблемного навчання в практичну площину, для отримання позитивного результату, нам слід не відштовхуватись від самого предмету, який ми вивчаємо, а від завдань та теми, які ми хочемо вирішити та розібрати.

З іншого боку викладач маючи «сценарій» дій повинен не примусити своїх студентів чітко дотримуватись його, а шукати свій шлях, який приведе їх до кінцевого результату, якщо завдання групове, мета роботи викладача не примушувати їх шукати «вірні відповіді» а пропрацювати проблему ситуацію, та прийняти рішення як само її вирішити [1, с. 282].

Серед методів стимулювання інтересу до навчання та мотивації може виступати діалог, диспут, мозковий штурм, які передбачають групові методи роботи і в цілому позитивно впливають на навчальний процес, робота в колективі дає почуття причетності до спільної справи, почуття емоційної та інтелектуальної підтримки. З іншого боку оцінку ефективності навчання покликані забезпечувати методи контролю та самоконтролю. Самоконтроль у цьому випадку повинен налаштувати студента таким чином, щоб він розумів мету для чого він виконує те чи інше завдання, спонукати його до самоаналізу та рефлексії [9, с. 148].

По-перше, якщо раніше працювала форма передачі знань від викладача до студента, яка на нашу думку вже є суттєво застарілою та такою, що віджила себе, то зараз знання набуваються в процесі спільної роботи всіх учасників навчального процесу, а не за формулою прослухав, зрозумів, запам'ятав, доцільнішим буде вибудовувати навчання за принципом опанував, засвоїв, застосував на практиці. Складовою домінантою є відхід від монологу, як засобу передачі знань, доцільнішим буде діалог з студентами, перехід від суб'єктно-об'єктних відносин, де викладач виступає суб'єктом, а студенти як об'єкт до суб'єктних відносин коли всі учасники навчального процесу є рівними у своїх судженнях та позиціях [12, с. 170].

Але якщо ви ведемо мову про застосування проблемного навчання у закладах ФПО, воно має свої проблеми та особливості. Більшість

педагогічних працівників фахової передвищої освіти, мають високий рівень наукового та практичного викладацького досвіду, і недостатній рівень педагогічної майстерності, що ускладнює можливість ефективного впровадження проблемного навчання

2.2. Приклади використання технології проблемного навчання на уроках історії України

Під час проведення навчального заняття або лекції слід створювати «проблемну ситуацію» та ставити «проблемне запитання».

Проблемне запитання – це та категорія питань яке не має одразу ствердної відповіді, а учень повинен самостійно шляхом проведення мисленнєвого аналізу, порівняння, синтезу, знайти власну відповідь на питання. оставлене озвучене викладачем на початку заняття.

Наприклад при розборі теми «Роздробленість Русі в другій половині XI – першій половині XIII століття» (Додаток А) учнів можна попросити назвати їм відомі причини політичної роздробленості Київської Русі, або поставити запитання до аудиторії «Чим відрізнялась політична роздробленість Русі від подібної ситуації в Британії або Франції?» [49, с. 127].

В першому випадку, це запитання відповідального типу, з переліком фактажу. В другому випадку перетворювальне яке вимагає від учня проведення аналітичної роботи, розуміння самої суті періоду феодалної роздробленості як історичного явища, яке відбувалось на території різних країн, потребує від них вміння шукати спільне та відмінне [16, с. 234].

В старших класах при ознайомленні з темою «Причини та передумови української революції 1917 року» учням можна поставити такі запитання:

1. Зробити аналіз Універсалів Центральної Ради.
2. Озвучте міркування про спільні та відмінні риси в усіх чотирьох документах.

3. Ставлення українського суспільства до революції та проголошення Універсалів ЦР?
4. Ставлення політичних сил до програмних документів та самої ідеї автономії або повної Незалежності України?

Без сумніву, виконання подібних завдань вимагає від учня наявності певного рівня теоретичної та практичної підготовки. Готовність учасників навчального процесу до проблемного навчання визначається насамперед вмінням побачити запропоновану проблему, сформулювати її, та знайти шляхи вирішення. Опанування будь-яких дій можливе лише в процесі виконання цих дій. Виходячи з цього положення, викладачу необхідно запровадити елементи проблемності, до яких ми відносимо проблемні запитання, проблемні завдання і задачі у структуру кожного заняття. Такий підхід допоможе у подоланні інтелектуальних труднощів, які природно виникатимуть в учнів, чий обсяг знань та інтелектуальний рівень підготовки не дозволяє долати суперечності між вже відомим та ще невідомим [37, с 125].

Якщо вести мову про навчальну проблему на уроках історії то можливим є застосування наступного шаблону:

I – тестова перевірка домашнього завдання.

II – групи студентів отримують нові терміни, дати, імена діячів, які пов'язані з новою темою, та переходять до складання опорного конспекту.

III – робота з джерелами.

Наприклад при розборі теми «Національно визвольна війна 1648 – 1657 рр. Під проводом. Б. Хмельницького» до аудиторії можна озвучити проблемні питання:

Чому Хмельницькому за короткий термін вдалося зібрати велике військо?

Чим тактичні кроки козаків відрізнялись від повстань 20 – 30 рр. XVII ст.?

Чому поляки недооцінювали повстанців?

Як союзники козаків впливали на хід війни?

Чим можна пояснити перші перемоги козацького війська та яке значення вони мали для українського народу?

Ті знання, які студенти отримують в результаті опрацювання проблемних завдань, засвоюються краще, так як вони здобувають їх самостійно, а не беруть готовими від викладача. Сам проблемний матеріал покликаний розвивати здатність до аналізу, то формує вміння відстоювати власну точку зору

Для уроку у 10-11 класах з «Всесвітньої історії», при знайомстві з темою «Виклики ХХ століття. Формування тоталітарних режимів» можна запропонувати учням виготовити картки, які будуть містити інформацію про

- видатних постатей періоду;
- стан економіки в країнах які вивчаємо;
- найважливіші дати ;
- уроки минулого століття;
- побажання нащадкам;

Проблемне питання можна сформулювати таким чином «Чому саме ХХ століття стало найдраматичнішим в світовій історії?».

На дошці може бути написана фраза, яка характеризує тоталітарні режими, як найкраще «Що стосується всіх, має бути схвалено всіма».

Які ви можете навести факти з історії країн що спростовують цю тезу?

На етапі контролю і підведення підсумків навчальної діяльності треба рефлексувати через доповнення речень

- Найцікавішим для мене було —..., тому що —...;
- Сьогодні я дізнався —...;
- Мені запам'яталось —...;
- Я хотів би дізнатись —...

Багато в чому успішне застосування методу проблемного навчання залежить від позиції та бажання вчителя та мотивації його учнів. В процесі заняття відбувається засвоєння нового матеріалу, і розвиток пізнавальної

діяльності. Головне, те що після таких занять учні здобувають власний досвід творчої діяльності, що допомагає сформуванню уявлення про певну проблему або тему [6, с. 51].

Урок на тему «Українська держава Павла Скоропадського»

Мета уроку: розкрити обставини приходу до влади Павла Скоропадського, схарактеризувати основні напрями внутрішньої та зовнішньої політики, визначити хронологічну послідовність подій, розкрити суть гетьманських реформ. Формувати вміння оцінювати історичні події з різних позицій.

Очікувані результати: Після цього уроку учні зможуть знати дати основних подій періоду національно визвольних змагань, виділяти та пояснювати характерні ознаки внутрішньої та зовнішньої політики гетьманського уряду. Давати власну оцінку діяльності Павла Скоропадського

Обладнання: підручник з «Історії України» роздатковий матеріал, історичні картки.

Тип заняття: урок засвоєння нового матеріалу та розвитку ключових компетентностей.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Головна мета ознайомитись з діяльністю Павла Скоропадського, історики суперечливо оцінюють його діяльність, для одних він патріот та державник, інші закидають йому союз з Німеччиною

Проблемне питання. Чи доцільно стверджувати, що внутрішня політика Павла Скоропадського була приречена на неуспіх?

II Активізація опорних знань

Бесіда

1. Чи існувала можливість уникнути конфлікту між Центральною Радою та німецькою окупаційною адміністрацією?
2. На які кроки повинна була піти Центральна Рада щоб залишитись при владі?

3. Які наступні кроки були б здійсненні німецько-австрійським командуванням виходячи з поточної ситуації в Україні?

4. Хто міг виступати гарантом постачання продовольства до Німеччини?

Слово викладача: Влада Центральної Ради втратила підтримку з боку власного населення а її реальний вплив на ситуацію в країні був чисто номінальним.

Через не виконання взятих на себе зобов'язань про постачання продовольства і не без того непрості відносини з Німеччиною почали загострюватись

III. Мотивація навчальної діяльності

Розуміючи, що конфлікт інтересів між союзниками стає неминучим, німці планують замінити Центральну Раду на більш дієздатний уряд або на людину з якою можна домовитись та вести справи. Вибір було зроблено на користь Павла Скоропадського, який спирався на підтримку заможних верств населення країни.

IV. Вивчення нового матеріалу.

Прихід до влади П. Скоропадського. Гетьманський переворот.

Інтерактивна вправа з постановкою проблемних завдань – «мозкова атака», яка активізує міжпредметний зв'язок з всесвітньою історією.

- А що в цей час відбувалося у світі? Учні називають події всесвітньої історії: які відбувались паралельно.

29 квітня 1918 року відбулось останнє засідання Центральної Ради на якому:

1. Було ухвалено проект Конституції УНР.
2. Внесено зміни до земельного закону,
3. Президентом УНР було обрано М.С. Грушевського.

В цей самий день на іншій частині міста проходив Конгрес хліборобів (Всеукраїнський з'їзд землевласників), якій прийняв рішення:

- запровадити монархічну форму правління та проголосити Гетьманат.
- головою держави проголосити Павла Скоропадського.

Для успішності перевороту німці роззброїли війська, що зберігали вірність УНР. В ніч на 30 квітня 1918 року прихильники Скоропадського захопили державні установи, увесь переворот пройшов майже без жертв, загинуло троє осіб. УНР припинила існування.

Чому Скоропадському відносно легко вдалось захопити владу? Ваші думки чи була необхідність у перевороті?

2. Внутрішня політика гетьмана Павла Скоропадського.

Завдання: З виступу Скоропадського на з'їзді хліборобів-землевласників:

«Панове! Я дякую вам за те, що ви довірили мені владу. На вас хлібороби, і на статечних кругах населення буду спиратися»

Які ваші думки?

1. Соціальна база на яку спирався гетьман?
2. Чому власне саме ці сили підтримали Скоропадського?

Завдання: Ознайомитись з програмними документами періоду Гетьманату, «Грамотою до усього українського народу», «Законом про тимчасовий державний устрій України» дайте відповідь на питання, на яких саме засадах гетьман прагнув побудувати Українську державу?

Викладач узагальнює відповіді учнів. Відповідно до «Грамоти» Центральна Рада, уряд УНР та чинне законодавство скасовувалось. Всі урядовці мали продовжити працювати, сам П. Скоропадський брав зобов'язання «забезпечити населенню спокій, закон та можливість творчої праці». У Законі про тимчасовий державний устрій є розділ «Про владу гетьмана» де прописувались владні повноваження Скоропадського.

Перші кроки П. Скоропадського як очільника держави:

1. Встановлено режим Гетьманату. Змінено назву держави, Українська держава замість УНР.
2. Всі ти гілки влади сконцентровано в руках П. Скоропадського.
3. Створено уряд – Раду Міністрів, склад та голова призначались особисто П. Скоропадським).

4. Проголошено принцип недоторканості приватної власності. 1- м головою уряду призначено Федора Лизогуба.

Внутрішня політика П. Скоропадського відзначалась широкими реформами:\

- видано понад 400 законів.

- Закон «Про громадянство» з 1 липня 1918 року, громадяни України – це всі колишні піддані імперії», що перебували на території України на момент прийняття закону;

- втратив чинність Закон «Про національну автономію національних меншин»

Робота з підручником: Опрацювати параграф 11 ст. 56-60 працюючи в невеликих групах визначити пріоритети Скоропадського у внутрішній політиці:

- група: в аграрному секторі.
- група: в промисловості.
- група: Розбудова армії.
- група: Національно-культурна політика.

Учні ознайомлюються з різними реформами проведеними в часи правління Павла Скоропадського в різних галузях. В якій галузі уряд гетьмана мав успіхи? Чому? Причина незадоволення населення соціально-економічною політикою гетьмана?

Треба звернути увагу на факт несамостійності Скоропадського у прийнятті важливих рішень та необхідності узгоджувати свої дії з німецьким командуванням.

Учні доводять правильність своїх думок, викладач підводить підсумки.

3. Зовнішньополітичний курс режиму Гетьманату

Міжнародна діяльність:

1. тісні відносини з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Швейцарією, Туреччиною, Польщею, Фінляндією, Данією, Швецією, Норвегією, Кримом, Британією, Румунією;

2. намагання встановити відносини з небільшовицькою росією, урядами Війська Донського та Кубані;
3. Українську державу Скоропадського визнало понад 30 країн, 10 з яких мали власні представництва в Києві;
4. Російсько-українські перемовини в травні – червні 1918 року в Києві в ході яких більшовики визнають Україну самостійною державою, підписано перемир'я;
5. Проведення перемовин гетьманського уряду про повернення до складу України території Бессарабії, Криму, Холмщини, Підляшшя, але безрезультатно

Чи доцільно говорити що зовнішньополітичний курс Української Держави не мав перспектив для утвердження незалежності України?

V. Закріплення вивченого матеріалу

У формі гри: Ви гетьман Скоропадський, доведіть, що при вашому правлінні держава була краща, ніж за УНР?

Перш за все вчитель ставить проблемне питання, потім учні переходять до характеристики позитивних моментів в режимі Скоропадського.

Чи доцільно говорити, що внутрішня політика гетьману була приречена на провал?

VI. Підсумки уроку

Інтерактивна вправа «займи позицію»

Завдання: Історики дають суперечливу оцінку діяльності П. Скоропадського, для одних він патріот та борець за державу, інші — критикують за залежність від Німеччини, надмірну жорстокість, каральні акції проти селян. А як фігуру гетьмана оцінюєте особисто ви? Позитивно? чи Негативно? Або не можу визначитись? Апелюючи фактами та знаннями займіть позицію шляхом голосування.

VII. Домашнє завдання

Опрацювати параграф 11

Скласти історичний портрет П. Скоропадського.

2.3 Підготовка майбутніх педагогів до практичного використання технології проблемного навчання в умовах педагогічного закладу вищої освіти

Соціально-економічні та політичні перетворення також потребують удосконалення системи підготовки професійних кадрів у різних галузях. Головне завдання вищої професійної освіти – це підготовка конкурентно-спроможних, компетентних фахівців, які здатні аналізувати значні обсяги інформації, мислити креативно, приймати рішення самостійно, прагнути до самоосвіти та самовдосконалення протягом усього життя.

Традиційні методи навчання спрямовані на репродуктивну діяльність, вже не можуть бути конкурентними та забезпечити достатній рівень підготовки майбутніх спеціалістів до професійної діяльності. Це спонукає викладачів до впровадження як новітніх, так і вже достатньо відомих педагогічних технологій, спрямованих на активізацію навчально-пізнавальної діяльності, розвиток самостійності, критичного мислення тощо. З огляду на це особливої значущості набуває проблемне навчання, яке ґрунтується на принципі вибору у навчанні, що спонукає до аналізу та порівняння нової інформації, і, як наслідок, стає передумовою розвитку особистості [48, с. 371].

Найважливішим джерелом мотивації є потреби та інтереси студентів. Викладач має знати потреби своїх учнів та створювати умови для їх задоволення. Мотивацію учнів можна зміцнити шляхом ситуації особистого успіху, перехід від простого до складного, у разі успіху як наслідок відбувається підвищення самооцінки. У сучасній освіті чимало проблем, якщо ми говоримо про стан справ у системі освіти в цілому так і закладів вищої освіти [16, с. 321].

В основному основний контингент викладацького складу закладів фахової передвищої освіти, це в основному кваліфіковані фахівці з певним досвідом роботи, але не надто обізнані в сучасних підходах та методиках

викладання, як до студентів так і до навчального процесу в цілому. Відтак, покращення викладацького складу мережі навчальних закладів вищої освіти безпосередньо на пряму пов'язане з наявністю кадрового потенціалу у навчальному закладі одного з провідних чинників, якій напряду має вплив на якість професійної підготовки майбутніх спеціалістів. При чому рахуються сумарні якості викладача, від наявності чи відсутності особистої мотивації до педагогічної діяльності, усвідомлення необхідності постійної роботи над собою самоосвіта, саморозвиток, постійний пошук нової інформації, саме від цих чинників суттєво залежить ефективність організації навчання у закладах вищої освіти.

Багато в чому саме колектив викладачів формує атмосферу до навчально-пізнавальної діяльності студентів, та підштовхує їх до позитивної мотивації, набуття компетентностей в професійній галузі, як творчих, ініціативних, та самодостатніх особистостей [17, с. 119].

Але на жаль існує багато чинників, які вносять деструктив в систему освіти, такі як низька оплата праці, яка демотивує працювати в повну силу своїх можливостей, відбиває у викладачів бажання працювати в обраній сфері, ставить питання «Чи правильну професію я обрав?», як наслідок відбувається відтік кваліфікованих викладачів з технікумів, коледжів до інших структур, або вони «випадають» з професії назавжди, це певним чином пояснюється незадовільними умовами праці, конфліктами з керівництвом, застарілою матеріально-технічною базою навчального закладу, не дуже високим іміджем та авторитетом викладача у суспільстві. З огляду на вказане, держава повинна переосмислити політику підготовки фахівців у закладах вищої освіти, виробити механізми виходу з цієї неприємної ситуації, а саме залученню висококваліфікованих фахівців до педагогічної діяльності в закладах вищої та фахової передвищої освіти, створити для них сприятливі умови праці, забезпечити захистом у правовому полі, плюс гідна оплата праці з подальшими перспективами професійного зростання [12, с 172].

Необхідно впровадити в систему підготовки майбутніх викладачів, обов'язкове вивчення дисципліни «Проблемне навчання. Теорія та практика» оскільки викладач не може вважатись професіоналом, до того часу поки він не навчив своїх учнів логічно мислити та робити висновки.

Передусім це стосується внесенням в законодавчу базу надання освітніх послуг у сфері вищої освіти стандартизації підготовки за рівнем «фаховий молодший бакалавр» та «магістр» запровадження проблемного навчання.

Для цього можна залучити експертні групи науковців та спеціалістів до розробки стандартів впровадження проблемного навчання у закладах вищої освіти та підвищення професійного рівня викладачів. Для цього вельми корисним буде звернутись до досвіду Франції, де до процесу розробки стандартів та реалізації залучаються спілки роботодавців, професійні спілки, професійні асоціації та торгово-промислові палати. Вони дбають про організацію та матеріальну базу вищої освіти і навчання в конкретних сферах діяльності і регіонах. Фінансування викладачів здійснюється відповідним міністерством, яке також займається контролем якості освіти. Для України досвід Франції може бути корисним у сенсі підвищення якості освіти, в впровадженні проблемного навчання для майбутніх фахових молодших бакалаврів, та розвитку їхньої професійної компетентності [3, с 124].

Водночас сучасний стан підготовки в закладах вищої освіти не відповідає актуальним потребам як українського так і світового ринку праці, що було зумовленим тривалим процесом трансформації системи вищої освіти в Україні, після відновлення Незалежності, та недостатнім вивченням та фінансуванням цього питання, відсутності механізму державного замовлення не відображає повною мірою актуальні потреби ринку праці; недостатньою участю роботодавців України у формуванні змісту освіти, розв'язанні проблем вищої освіти та проблемного навчання ; недостатнім кадровим потенціалом та неналежним станом функціонування системи

стажування і підвищення кваліфікації педагогічних працівників тощо [5, с. 161].

Отже, найважливіша особливість на сучасному етапі розвитку професійної освіти в Україні – це перехід від разового отримання кваліфікації на все життя до засвоєння компетенцій, що сприяють самонавчанню та необхідності навчання та самовдосконалення впродовж усього життя.

Освіта спрямована на забезпечення можливості участі кожного в підвищенні якості власного життя та життя суспільства, сприяти становленню принципів поведінки, які покликані визначати у майбутньому свідомість та повагу до навколишнього середовища інших людей і самого себе, коли той, хто навчається, опановує обсяг необхідних загальноосвітніх знань, готується самостійно жити й ухвалювати відповідальні рішення; коли формується професійне мислення, а принципи та ідеї сталого розвитку втілюються у професійній дослідницькій, проектній, конструкторській та інших видах діяльності впродовж життя [19, с. 411].

Нами з'ясовано, що сучасний стан розвитку освіти в Україні характеризується формуванням єдиної системи, в якій поєднується професійна (професійно-технічна) освіта і вища освіта. Однією з важливих визначальних рис вищої освіти є перехід з процесу отримання готових знань, умінь і навичок у певній галузі на досягнення компетентностей як конкретних результатів навчання, котрі визначають здатність фахових молодших бакалаврів ефективно виконувати завдання майбутньої професійної діяльності. Кардинальні перетворення, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, вимагають адекватної та негайної модернізації системи вищої освіти для задоволення потреб суспільства і держави у формуванні професійної компетентності фахівців нового покоління.

У Криворізькому державному педагогічному університеті формування професійних компетентностей майбутніх фахівців в галузі освіти засобами

технології проблемного навчання починається на першому курсі при вивченні навчальної дисципліни «Педагогіка». Так при вивченні теми «Форми організації процесу навчання в закладах загальної середньої освіти» студентам пропонується виконати блок проблемних завдань:

1. Чому класно-урочна система організації навчання за Я. Коменським виявилась найбільш придатною для масової школи?
2. Що зумовило пошуки найбільш оптимальних систем організації навчання?
3. Як Г. Паркхерст доводила перевагу індивідуального підходу в процесі навчання?
4. Як дистанційна освіта змінює сучасні форми організації навчання в закладах загальної середньої освіти?

Постановка такого типу завдань відповідає технології розв'язання проблемних ситуацій. Ще одна тема «Сучасні педагогічні технології та їх вплив на оптимізацію процесу навчання» також супроводжується відповідями студентів на проблемні питання.

1. Яку б технологію ви обрали для проведення навчального заняття. Свою відповідь обґрунтуйте.
2. Чому необхідно впровадження педагогічних технологій в освітній процес?
3. На що впливає впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітньому процесі?

Як ми бачимо, проблемні завдання і проблемні ситуації дозволяють значно активізувати пізнавальну діяльність здобувачів освіти і створити інтелектуальні утруднення, подолання яких приносить велику користь якості навчання.

Отже, у сучасному світі, де певні професії на ринку праці стають непотрібними, набувають популярності нові методи та підходи а людина вже в дорослому віці має бути готова постійно вчитись . Саме започаткування в Україні нової системи освіти, де спеціалісти володіють усім спектром знань

та методик проблемного навчання відкриває широкі можливості для освіти впродовж життя, підготовки дійсно професійних спеціалістів, а сама освіта стає гнучкішою, і дає шанс на здобуття багатьох професій [44, с. 300].

Подальший розвиток вищої освіти в Україні сприятиме визнанню національної системи вищої освіти на світовому рівні зі збереженням кращих національних традицій і практик, сформованих багаторічною діяльністю попередніх поколінь.

Висновки до другого розділу

У другому розділі магістерської роботи «Використання технології проблемного навчання як засобу формування професійних компетентностей педагога» ми з'ясували, що педагогічна технологія проблемного навчання багато у чому сприяє ефективному розв'язанню пріоритетних завдань сучасної освіти щодо формування професійних компетентностей фахівців у галузі освіти.

До безумовних переваг проблемного навчання можна віднести: розвиток логічного мислення, застосування нових інноваційних підходів в освіті, позитивний вплив на емоційну складову діяльності студентів, зростання впевненості у власних силах та відчуття радості від досягнутих успіхів. Також технологія проблемного навчання формує у студентів навички пошукової, науково-дослідницької роботи і, загалом, значно підвищує пізнавальну мотивацію.

Наведені нами приклади навчальних занять як в закладах фахової передвищої, так і в закладах вищої освіти, засвідчує надзвичайну ефективність практичного розв'язання проблемних завдань і ситуацій у справі підготовки майбутніх фахівців в галузі освіти до інноваційної діяльності.

Технологія проблемного навчання дозволяє виробити здатності до грамотного планування власної пізнавальної діяльності, сприяє формуванню

творчого мислення і є найбільш дієвим інструментом підвищення якості освіти. Успішне застосування методів проблемного навчання залежить від позиції та бажання вчителя та мотивації його учнів. В процесі заняття відбувається засвоєння нового матеріалу, і відбувається розвиток пізнавальної діяльності. Після навчальних занять із використанням елементів даної технології здобувачі освіти отримують власний досвід творчої діяльності.

Для більш ефективної підготовки майбутніх фахівців у галузі освіти ми вважаємо за необхідне впровадити підготовку обов'язкове вивчення навчальної дисципліни «Проблемне навчання. Теорія та практика». Наші висновки обґрунтовані тим, що на будь-яких рівнях освіти технологія проблемного навчання виявляє свою надзвичайну результативність. Для реалізації цієї інноваційної пропозиції слід залучити експертні групи науковців і спеціалістів до розробки стандартів впровадження проблемного навчання у ЗВО.

ВСНОВКИ

При написанні магістерської роботи нами було зроблено висновки про різноманіття підходів до визначення понять «компетентність» і «професійна компетентність». Більшість фахівців пов'язують ці поняття з набутими знаннями і сформованими практичними вміннями і навичками. Деякі дослідники на перший висувають такі особистісні якості як: чесність, порядність, принциповість, комунікабельність, які, на їх думку, відіграють важливу роль в особистісному та професійному зростанні педагога. У трактуванні поняття «професійна компетентність» переважає її визначення як цілісної інтегрованої системи з набором професійних інструментів викладача, умінь, знань, навичок, але з обов'язковими набором людських рис та критеріїв моральності та порядності.

При формуванні професійних компетентностей фахівця в галузі освіти гарні результати демонструє інструментарій педагогічної технології проблемного навчання. Застосування технології проблемного навчання в умовах сучасної освіти є надзвичайно важливим, оскільки її головне призначення – це стимулювання пізнавальної діяльності шляхом пошуку відповідей на поставлені проблемні питання.

Переважає більшість педагогів розглядають проблемну ситуацію передусім як ситуацію подоланням учнем інтелектуальних труднощів. Проблемними ситуаціями можна вважати такі навчальні ситуації, які виникають у момент, коли здобувач освіти сприймає задачу, хоче її розв'язати, але відчуває нестачу знань. Такі ситуації викликають активну мисленнєву діяльність, спрямовану на подолання труднощів, тобто на здобуття нових знань, умінь, навичок.

Проблемні ситуації можна створювати різними способами: демонструючи невідповідність нового факту відомому знання; порівнюючи протилежні думки про один факт; доводячи «неможливість» використання теоретичних знань у певних нестандартних ситуаціях; спонукаючи до прогнозування по-

дальшого розвитку подій закінченого твору або їх розгортання в інших умовах; розробляючи завдання порівняти незрівнянні на перший погляд факти.

Технологію проблемного навчання необхідно впроваджувати індивідуально, виходячи з доцільності її застосування, плюс треба враховувати вікові та психологічні особливості, лише в цьому випадку ми можемо говорити про ефективність та доцільність використання проблемного навчання на уроках, лекціях, семінарах, практичних заняттях.

Наші висновки щодо потенційних можливостей практичного використання технології проблемного навчання як засобу формування професійних компетентностей педагога дозволяють стверджувати, що педагогічна технологія проблемного навчання сприяє ефективному розв'язанню пріоритетних завдань сучасної освіти.

До важливих переваг проблемного навчання можна віднести: розвиток логічного мислення, застосування нових інноваційних підходів в освіті, позитивний вплив на емоційну складову діяльності студентів, зростання впевненості у власних силах та відчуття радості від досягнутих успіхів. Також технологія проблемного навчання формує у студентів навички пошукової, науково-дослідницької роботи і, загалом, значно підвищує пізнавальну мотивацію.

Наведені нами приклади навчальних занять як в закладах фахової передвищої, так і в закладах вищої освіти, засвідчує надзвичайну ефективність практичного розв'язання проблемних завдань і ситуацій у справі підготовки майбутніх фахівців в галузі освіти до інноваційної діяльності.

Технологію проблемного навчання можна ефективно використовувати для грамотного планування власної пізнавальної діяльності, вона сприяє формуванню творчого мислення і є найбільш дієвим інструментом підвищення якості освіти. При використанні проблемних завдань і ситуацій відбувається засвоєння нового матеріалу і розвиток пізнавальної діяльності.

Під час проведення навчальних занять із використанням елементів даної технології здобувачі освіти отримують власний досвід творчої діяльності.

Ефективність педагогічної технології проблемного навчання зумовила наші висновки про необхідність впровадження в систему підготовки фахівця в галузі освіти навчальної дисципліни «Проблемне навчання. Теорія та практика». Як ми вважаємо, при вивченні даної навчальної дисципліни студенти отримають додаткові можливості щодо розвитку творчого мислення, пізнавальної самостійності, а також здатності до інноваційної діяльності. Наші висновки обґрунтовані тим, що на будь-яких рівнях освіти технологія проблемного навчання виявляє свою надзвичайну результативність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія. Підручник для студентів аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. Київ. Видавництво «Либідь», 1998. 557 с.
2. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссал В. М. Педагогіка. Навчальний посібник. Львів. Видавництво «Новий Світ – 2000», 2020. 567 с.
3. Аніщенко О. В., Яковець Н. І. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій. Навч. посібник. Ніжин. Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 199 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ. Ірпінь. Перун, 2005. 1728 с.
5. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич. Видавництво «Коло», 2006. 326 с.
6. Вітвіцька С. С. Педагогіка вищої школи. Практикум. Житомир. Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2023. 174 с.
7. Волик В. С. Наукові підходи до визначення понять «компетенція» та «компетентність» державних службовців. Актуальні проблеми державного управління. 2012. № 1. С. 426-433.
8. Волкова Н. П. Педагогіка. Навчальний посібник. Київ. Видавництво «Академвидав», 2007. 618 с.
9. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посібник. Київ. Видавництво «Кондор», 2005. 667 с.
10. Голубееа М. О., Єгорова В. В. Порівняльний аналіз проблемного навчання та методу випадків та ситуацій. URL <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b8a0d082-a269-4cf7-857f-e061f2a42054/content>:
11. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Видавництво «Либідь» КНУ, 1997. 366 с.

12. Дерстуганова Н. В. Генеза змісту поняття «компетентність» в українському та закордонному освітньому дискурсі // *Збірник наукових праць Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* №82. 2022. С. 169-174.
13. Завелевський Ю. Сутність професійної компетентності вчителя в реалізації Концепції Нової української школи. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 1. С. 11-15 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2017_1_4.
14. Закон України «Про вищу освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
15. Закон України «Про освіту». URL:<https://zakon.Rada.gov.ua/laws/show/2145-19/ed20170905#Text>.
16. Зайченко І. В. Педагогіка. Київ. Видавництво «Ліра», 2016. 601 с.
17. Задорожна Л. В. Загальні основи педагогіки; Нав. посібник для здобуття вищої освіти за освітнім ступенем «Бакалавр» спец. 013 «Початкова освіта». Херсон. Видавництво «ОЛДІ ПЛЮС», 2020. 192 с.
18. Ігнатенко Н. В. Методики застосування технології проблемного навчання при вивченні історії в школі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія Педагогіка Соціальна робота* / гол. ред. І. В. Козубовська. Ужгород. Говерла. Вип. 2(39). С. 81-84.
19. Інноваційна педагогічна діяльність як чинник формування життєтворчої компетентності здобувача освіти: моногр. / [Нічуговська Л. І., Ніколенко Л. М. та ін.], уклад. Криворотько А. О. Дніпро Видавець Біла К. О. 2022. 48 с.
20. Княжева І. А. Педагогіка: навчальний посібник для здобувачів освіти першого освітнього рівня (бакалавр) спеціальності 014.021. Середня освіта (Англійська мова і література). Одеса. Видавництво Університет Ушинського, 2023. 110 с.
21. Козинець І. І. Словник новітніх освітянських термінів і понять: довід. Видання. Міністерство освіти і науки України, Нац. техн. університет. «Дніпровська політехніка». Дніпро: НТУ ДП, 2021. 69 с.

22. Козубовська І. В., Повідайчик О. С. «Короткий тлумачний словник Психолого-педагогічних термінів» (для аспірантів та магістрів) Ужгород 2021. 41 с.
23. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю., Стрельніков М. В. Сучасні навчання та методики викладання дисциплін: Навчально-методичний посібник для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних закладів середньої, професійної (професійно-технічної) фахової передвищої та вищої освіти. Полтава: Видавництво АСМІ, 2020. 303 с.
24. Лукашенко А. А. Навчально-методичний комплекс навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи» Київ. Видавництво ТОВ «ЕТНА-1», 2014. 83 с.
25. Мартиненко С. М. Загальна педагогіка. Навч. посібник. Київ. Видавництво МАУП, 2002. 176 с.
26. Навчальний посібник з дисципліни «Педагогіка вищої школи» / Укладач А. В. Лисенко. Полтава. НТУ, 2018. 102 с.
27. Немченко С. Г. Педагогіка вищої школи: Підручник для студентів, вищих навчальних закладів. Донецьк. Видавництво ЛАНДОН – XXI, 2014. 534 с.
28. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів. Київ. Видавництво НПУ ім. М. Драгоманова, 2014. 125 с.
29. Основи педагогіки: комплекс навчально-методичного забезпечення для підготовки бакалаврів. Київ. Видавництво КПІ ім. І. Сікорського, 2017. 108 с.
30. Павленко В. В. Теоретичні основи застосування проблемних ситуацій в освітньому процесі вищої школи // *Актуальні проблеми управління освітою і навчальними закладами*. Зб. наук. пр. Вип. № 4. Вінниця. Видавництво Дон. НУ імені Василя Стуса, 2021. С. 99-106
31. Педагогічні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників: довідник / Романова Г. М., Артюшина М. В., Слатівська

- О. А. Київ. Видавництво Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2015. 87 с.
32. Педагогіка вищої школи: Навч . посіб. / З.Н . Курлянд, Р.І. Хмелюк/, А.В. Семенова та ін. Київ. Видавництво Знання, 2007. 495 с.
33. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2022. №82 С.168-174.
34. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі: медичний посібник / О. І. Пометун, Н.М. Гупан, В. С. Власов. Київ. Видавництво ТОВ КОНВІ ПРІНТ, 2018. 208 с.
35. Ребуха Л. З, Білоус І. І. Брик Р. С. «Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти: монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф Л. З. Ребухи .Тернопіль. Видавництво ЗУНУ, 2022. 143 с.
36. Ручка А. О. Компетентність як чинник міжкультурної комунікації в глобалізованому світі /А. О. Ручка, В. В. Танчер // *Міжнародні відносини: теоретико - практичні аспекти* 2019. Вип. 3. С. 247-256
URL: // nbuv.gov.ua/UJRN/irtpa 2019
37. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти : навчальний посібник. Суми Видавництво Сум. ДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 319 с
38. Свириденко С. О. Педагогічні технології виховання самостійності учня. С. 460-468.
URL:https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/2509/1/14_%281%29_svir.pdf
39. Сікорський П. І. Основні педагогічні підходи та їх вплив на формування навчальних технологій. Освітні обрії. 2021. Т. 52. № 1. С. 96-100.
40. Словник-довідник з професійної педагогіки / За ред. А.В. Семенової. Одеса. Видавництво Пальміра, 2006. 221 с.
41. Словник термінів і понять сучасної освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, О. В. Пагава, О. В. Проніна. За заг. ред. Л. М. Михайлової. Сєверодонецьк, 2020. 194 с.

42. Стражнікова І. Педагогіка вищої школи: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ. Видавництво НАІР, 2018. 120 с.
43. Стрельніков В. Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МППК ПУЕТ. Полтава. Видавництво ПУЕТ, 2013. - 309 с. –
URL : <https://app.box.com/s/n89r9phr6pk81hesf3lpi60yxn6ihf61>
44. Супрун М. О. Педагогіка: Підручник для духовних і світських закладів освіти. Київ. Видавництво КДА, 2018. 400 с.
45. Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти. Київ. Видавництво ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. 230 с.
46. Термінологічний словник викладача фахового коледжу / Лузан П. Г., Пащенко Т. М., Мос'я І. А., Остапенко А. В., Ямковий О. Ю.; за наук. ред. О. А. Тітової. Київ. 1 Видавництво ІПО НАПН України, 2023. 112 с
47. Туркот Т. І., Коновал О. А. Педагогіка та психологія вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Херсон. Видавництво Олді-плюс, 2013. 466 с
48. Фіцул М. М. Педагогіка. Посібник. Київ. Видавництво видавничий центр «Академія», 2002. 530 с.
49. Ярошинська О. О. Загальні основи педагогіки. Навчально-методичний посібник. Умань. Видавництво РВЦ «Софія», 2008. 152 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Урок «Доба феодальної роздробленості Київської Русі. Виникнення та формування перших удільних князівств»

Мета уроку: Ознайомити учнів з основними причинами феодальної роздробленості Русі, підштовхнути школярів до розуміння причин та наслідків зазначеного процесу – існування зв'язку між економікою та політикою, як невід'ємних компонентів будь-якої держави. Зазначити подібність та однорідність історичних, політичних та економічних процесів у Київській державі в порівнянні з Британією, Францією, Німеччиною, Італією. Розвивати вміння аналізувати історичні факти та події, вміти узагальнювати фактичний матеріал, робити вірні висновки та розвивати інтерес до історичного минулого Батьківщини.

Тип уроку: активізація попередньо набутих знань, формування вмінь та навичок.

Обладнання: підручник, посібник, контурні карти «Київська Русь у IX – XI ст.», «Період роздробленості Київської Русі», словник-довідник, зошит.

Хід уроку

I. Перевірка домашнього завдання

Бесіда з питаннями та завданнями

1. Визначте пріоритетні напрями внутрішньої політики князя Володимира Мономаха.
2. Які факти можуть підтвердити зростання міжнародного авторитету Київської Русі?
3. В чому історичне значення «Повчання дітям» Володимира Мономаха?

Індивідуальне завданнями

Учень на дошці складає стислу розповідь про діяльність Мстислава Володимировича

II Актуалізація опорних знань

Робота з картами та атласом. Бесіда

1. Порівняйте карти доби територіального розширення Русі та періоду феодальної роздробленості.
2. Чим ви можете пояснити ці відмінності.
3. Яку назву має період історії поданий на карті №2?
4. Під час вивчення яких тем на уроках всесвітньої історії ми зустрілись з періодом феодальної роздробленості?
5. Поясніть причини які спонукали до роздробленості імперії Карла Великого?

Робота з визначення поняття «політична роздробленість»

Учні фіксують у зошиті визначення.

III Вивчення нового матеріалу

Проблема. Чому з вашої точки зору, така держава як Київська Русь, розпалась на окремі князівства?

1. Розповідь-бесіда про причини роздробленості

Відправна дата – **1132 рік** з записом у літописі: «І роздерлася вся руська земля...»

Пригадайте з вивченого на минулому уроці. Про які події йдеться?

А тепер перейдемо до визначення причин роздробленості.

Метод «Мікрофон»

Учні висловлюють свої думки

- Великі розміри держави;
- Зростання ролі міст як економічних, політичних та культурних центрів;
- Розповсюдження вотчинного землеволодіння;
- Натуральне господарство;
- слабкі економічні зв'язки між князівствами;
- Відсутність прямого порядку наслідування князівського трону;
- постійні напади кочовиків.
- Занепад торгового шляху «з варяг у греки» та поява нових логістичних маршрутів.

- наявність апарату примусу в кожному феодальному вотчинному землеволодінні.

Виокремити головні причини з переліку наведених та зафіксувати їх в зошит.

«Обери позицію»: процес феодальної роздробленості був явищем

1. позитивним;
2. негативним;
3. утримався.

Чому деякі історики стверджують, що Київська Русь не розпалась, а просто змінила форму державного устрою?

2. Робота з картами атласів

Назвіть та покажіть на карті князівства, які виникли на території України у II половині XII ст.

Визначте та покажіть на карті перелік найбільших міст українських князівств.

Групова робота

Ознайомитись з матеріалом підручника, підготуйте повідомлення про особливості політичного, економічного розвитку князівств: 1 група — Київського; 2 група – Переяславського; 3 група – Чернігово-Сіверського.

Повідомлення слід подати у формі розповіді яка ведеться від імені посланця Володимиро-Суздальського князя та за його доручення. Кожна з груп заносить дані до таблиці.

Удільні князівства Південно-Західної Русі XII – XIII ст.

Князівство

Політичний центр

Територія

Племінний склад

Князівські династії

Індивідуальні завданнями

1. Візантійський купець, який відвідав Київ, так описував економічний та політичний розвиток Київського князівства своєму правителю.(Скласти опис.)
2. Чому, не дивлячись на занепад центральної влади Великого Київського князя, Київ продовжував відігравати роль політичного центру?

IV. Закріплення та повторення нових знань і вмінь

Аналітична бесіда за питаннями

- а. Визначте наслідки роздробленості Київської держави (як негативні, так і позитивні)
- б. Чому київські князі були прихильниками збереження єдності Русі?
- в. Чи можна було, на вашу думку, запобігти роздробленості Київської Русі ?
Доведіть це або спростуйте.

V Підсумковий етап

Узагальнення відповідей учнів.

VI. Домашнє завдання

1. Опрацювати параграф підручника.
2. Вивчити записи в зошитах.
3. Виконати творче завдання: «Період роздробленості – прогрес чи регрес в історії України?»